

LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS PAGRINDINIO UGDYMO BENDROJI PROGRAMA

Programą rengia: Alius Avčininkas, Onutė Baumilienė, Laimutė Bučienė, Mindaugas Grigaitis, Neringa Januševičienė, Albinas Lazauskas, Aušra Martišiūtė-Linartienė, Zita Nauckūnaitė, Sonata Vaičiakauskienė, Dainius Vaitiekūnas.

Pastabas ir pasiūlymus teikė: Albina Auksoriūtė, Elona Bagdanavičienė, Eglė Baliutavičiūtė, Grasilda Blažienė, Kęstutis Bredelis, Anželika Gaidienė, Inga Gresienė, Aurelija Gritėnienė, Vilija Janušauskienė, Jurgita Jaroslovienė, Vidas Kavaliauskas, Marius Mikalajūnas, Danguolė Mikulėnienė, Rita Miliūnaitė, Inga Mitunevičiūtė, Gitana Notrimaitė-Muzikevičienė, Vilija Salienė, Aurelija Tamulionienė, Loreta Vaičiulytė-Semėnienė, Ramunė Vaskelaitė, Rasuolė Vladarskienė, Jolanta Zabarskaitė,

Turinys

1.	Bendrosios nuostatos	3
2.	Kalbinio ir literatūrinio ugdymo tikslas ir uždaviniai	3
3.	Kompetencijų ugdymas dalyku	4
4.	Pasiekimų sritys	9
5.	Pasiekimų raida	10
6.	Mokymosi turinys	17
6.1.	Kalbos vartojimo ugdymo turinys	17
6.1.1.	Kalbos vartojimo ugdymas 5–6 klasių koncentre	17
6.1.2.	Kalbos vartojimo ugdymas 7–8 klasių koncentre	19
6.1.3.	Kalbos vartojimo ugdymas 9–10 klasių koncentre	21
6.2.	Kalbos pažinimo turinys	23
6.2.1.	Kalbos pažinimas 5–6 klasėse	23
6.2.2.	Kalbos pažinimas 7–8 klasėse	27
6.2.3.	Kalbos pažinimas 9–10 (gimnazijų I–II) klasėse	30

6.3.	Literatūros ir kultūros pažinimo turinys	33
6.3.1.	Literatūros ir kultūros pažinimas 5 klasėje	33
6.3.2.	Literatūros ir kultūros pažinimas 6 klasėje	34
6.3.3.	Literatūros ir kultūros pažinimas 7 klasėje	35
6.3.4.	Literatūros ir kultūros pažinimas 8 klasėje	36
6.3.5.	Literatūros ir kultūros pažinimas 9 klasėje	37
6.3.6.	Literatūros ir kultūros pažinimas 10 klasėje	39
7.	Vertinimas	41
8.	Pasiekimų lygių požymiai	41

1. Bendrosios nuostatos

Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo mokykloje paskirtis – suteikti mokiniams lietuvių kalbos ir literatūros (kultūros) pagrindus, būtinus mokinio moralinei, kultūrinei, tautinei bei pilietinei brandai. Lietuvių kalba ir literatūra ugdo kūrybingumą ir vaizduotę, stiprina asmens ir tautos kūrybines galias, padeda susiformuoti vertybines ir estetines nuostatas. Išskirtinę mokomojo dalyko paskirtį lemia kalbos ir literatūros kaip žodžio meno ypatinga ugdomoji reikšmė. Kalboje slypi šimtmečiais kurtas tautos pasaulis: bendruomenės pasaulėjautos ir pasaulėžiūros bruožai, dorinės nuostatos, būdo savybės, istorinės patirtys ir gyvenimo išmintis.

Lietuvių kalbos ir literatūros dalykas atveria mokiniams pamatines dorybes ir skatina jomis grįsti savo gyvenimą, ugdytis sąžiningumą, orumą ir savigarbą, atsakomybę už viešą žodį ir veiksma. Mokiniai ugdomi pilietinę poziciją, gebėjimą atpažinti propagandą, manipuliavimą žodžiais ir vaizdais.

Lietuvių kalbos ir literatūrinis (kultūrinis) ugdymas perduoda mokiniams Lietuvos pasakojimą – tautinei ir pilietinei bendruomenei svarbius ženklus, vaizdinius, idėjas, vertybes, „bendrąsias vietas“, idealus – ir taip užtikrina tradicijos tęstinumą, stiprina asmens tapatybę ir jungia įvairios kilmės mokinius į solidarią Lietuvos visuomenę. Kartu jis atveria mokiniams Europos kultūros tradiciją, supažindina su svarbiausiais Europos kultūros ženklais ir vaizdiniais, atskleidžia jos antikines ir krikščioniškas ištakas. Jis padeda atrasti, patirti, išgyventi, suprasti literatūrą kaip kalbos meną.

Kalbos mokymasis lavina loginį mąstymą ir kloja bet kurios profesinės veiklos pagrindus. Taisyklingas kalbos mokėjimas ir kalbos struktūros, gramatikos ir kitų kalbinių dalykų išmanymas ateityje mokiniams gali padėti dirbant įvairiose pasirinktose srityse, kuriant pažangias kalbos technologijas ir lietuviškai kalbančius robotus, kitas dirbtinio intelekto priemones.

Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendrosios programos paskirtis – apibrėžti lietuvių kalbos ir literatūros, kaip mokomojo dalyko, tikslus ir uždavinius, ugdomas kompetencijas, mokinių pasiekimus ir ugdymo turinio apimtį.

2. Kalbinio ir literatūrinio ugdymo tikslas ir uždaviniai

2.1. Tikslas – padėti mokiniams suvokti ir ugdytis lietuvių kalbą kaip svarbią savo tapatybės dalį, Lietuvos visuomenės bendravimo būdą; atrasti literatūrą kaip asmeninei egzistencijai svarbią kultūros sritį, ugdytis savarankišką ir kūrybišką požiūrį į literatūrą; suvokti save kaip lietuvių kalbos, literatūros ir kultūros paveldėtoją, puoselėtoją ir kūrėją; ugdytis laisvo, atsakingo asmens savimonę.

2.2. Lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo uždaviniai:

2.2.1. perteikti mokiniams kalbos sistemos žinias, kad jie sąmoningai stebėtų ir vertintų kalbos reiškinius, ypač daugiakalbystės aplinkoje, įgustų reikšti mintis, kurti tekstus žodžiu ir raštu taisyklinga, aiškia bei turininga kalba, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką;

2.2.2. supažindinti su kalbos funkcionavimu visuomenėje, kad mokiniai suvoktų kalbos reikšmę asmens tapatybei, pasaulėvaizdžiui, visuomenei ir valstybei, kaip nuolat kintantį ir su visuomenės raida glaudžiai susijusį reiškinį; pažintų lietuvių kalbos kūrybines galias, tekstų įvairovę, gebėtų atpažinti ir vartoti bendrinės kalbos atmainas, naudotis skaitmeniniais lietuvių kalbos ir kitais ištekliais;

Bus koreguojamas gavus savivaldybių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinių būrelių pastabas ir pasiūlymus

- 2.2.3. skatinti mokinius atidžiai skaityti, suvokti literatūrą kaip meną, išvelgti jungtis su kitais menais, lavintis estetinį skonį ir literatūrinę saviraišką, ugdytis kūrybiškumo gebėjimus;
- 2.2.4. nagrinėti, interpretuoti, lyginti ir vertinti įvairių žanrų ir laikotarpių lietuvių bei užsienio autorių kūrinius, supažindinti su lietuvių tautosaka, su Lietuvos kultūrai svarbiais tekstais ir reiškiniiais, iškilomis kultūros asmenybėmis;
- 2.2.5. supažindinti su Europos kultūros tradicija ir jos ištakomis, kad mokiniai suvoktų lietuvių kalbos ir literatūros reikšmę bendresniame Lietuvos ir pasaulio kultūriniame kontekste;
- 2.2.6. padėti mokiniams, remiantis kalba ir literatūra, susiformuoti kultūrinę ir moralinę tapatybę, ugdytis sąžiningumą, teisingumą, ištikimybę, gebėjimą sugyventi bendruomenėje, stiprinti pilietinio tapatumo ir pilietinės galios jausmą;
- 2.2.7. sudominti mokinius Lietuvos kultūriniu gyvenimu, kad jie kritiškai vertintų informaciją, pateikiamą įvairiais informacijos kanalais, gebėtų atpažinti netikras naujienas, lavintųsi savarankiško mąstymo gebėjimus ir atsakingo asmens savimonę.

3. Kompetencijų ugdymas dalyku

Lietuvių kalbos ir literatūros mokymosi turiniu ugdomos kultūrinė, pažinimo, komunikavimo, kūrybiškumo, pilietinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencijos.

Kompetencija	Kompetencijos raiška
3.1. Kultūrinė kompetencija	Kultūrinės kompetencijos ugdymasis padeda mokiniui tapti originaliu estetiniu skoniu pasižyminčiu Lietuvos literatūros ir kultūros lauko dalyviu, atviru Europos literatūrinei ir kultūrinei tradicijai, besidominčiu šiuolaikinėmis literatūrinėmis ir kultūrinėmis aktualijomis ir gebančiu jas kritiškai vertinti. Tai neatsiejama nuo literatūrinio ir kultūrinio išprusimo plėtojimo, skaitymo ir literatūrinės saviraiškos skatinimo. Siekiama padėti susiformuoti mokiniui jo asmenybei ir polinkiams geriausiai tinkančią unikalią kultūrinę tapatybę ir atitinkamai padėti jam įsitraukti į kūrybišką dialogą su kitokiomis individualiomis ir visuomeninėmis kultūrinėmis tapatybėmis. Mokinys gebės suvokti ir apibūdinti bendresnes Lietuvos literatūrinio ir kultūrinio gyvenimo tendencijas bei jų sąsajas su literatūrine ir kultūrine tradicija, su kultūriniais herojais, simboliais ir stereotipais, gebės palyginti įvairius literatūrinius ir kultūrinius reiškinius bei išvelgti jų tarpusavio sąsajas. Kultūrinė kompetencija padės mokiniui ugdytis savo estetinį skonį ir laisvą saviraišką, suvokti lietuvių kalbos ir literatūros reikšmę bendresniame Lietuvos

	ir pasaulio kultūriniame kontekste. Kultūrinė kompetencija yra neatsiejama nuo mokinio medijų raštingumo ugdymo, nuo jo gebėjimo atpažinti netikras naujienas.
3.2. Pažinimo kompetencija	Pažinimo kompetencija apima dalyko žinias ir gebėjimus, kritinio mąstymo, problemų sprendimo, mokėjimo mokyti gebėjimus. Dalyko žinias ir gebėjimus mokiniai ugdo analizuodami kalbos vienetus, mokydamiesi taisyklingai kalbėti ir rašyti, skaitydami, nagrinėdami ir vertindami įvairių žanrų ir laikotarpių lietuvių bei užsienio autorių kūrinius, kultūros tekstus, formuluodami teksto pagrindinę mintį, kurdami įvairių žanrų ir tipų tekstus, vartodami kalbotyros, literatūros teorijos ir teksto analizės sąvokas ir terminus. Mokiniai mąsto kritiškai, kai suvokia ir tiksliai taiko kalbos sistemos žinias, rašybos ir skyrybos taisykles, atpažįsta lietuvių tautosakos, Antikos, Biblijos, Viduramžių vaizdinius, istorinį ir kitus kontekstus klasikinėje ir šiuolaikinėje literatūroje, vertina klausomo ir audiovizualinio teksto turinį, raišką ir intenciją, kalbėjimo kultūrą, ieško jungčių tarp kultūros reiškinių, kūrinių, idėjų ir raiškos, kritiškai vertina alternatyvius požiūrius ir šaltinių patikimumą internete. Lietuvių kalbos ir literatūros mokomasis dalykas ugdo problemų sprendimo gebėjimus, kai mokiniai įvairiuose pokalbiuose, samprotaujamojo pobūdžio rašiniuose kelia problemas, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdami argumentų, priima pagrįstą sprendimą, analizuoja kūrinių problemas, vertina teksto idėjas ir intencijas, susieja jas su kitais tekštais, savo patirtimi ir nuostatomis. Mokėjimo mokyti gebėjimus mokiniai ugdo suvokdami, kaip taikyti aktyvaus klausymosi, kalbėjimo, grožinio ir negrožinio teksto skaitymo, rašymo ir pristatymo strategijas, tiksliai ir atsakingai atsirinkdami informaciją įvairiuose šaltiniuose, ją sistemindami, tirdami ir kritiškai reflektuodami, susiedami naują informaciją su jau žinoma, savarankiškai planuodami savo mokymąsi.
3.3. Komunikavimo kompetencija	Komunikavimo kompetencija apima pranešimo kūrimą, jo perteikimą ir komunikacinę sąveiką bei analizę ir interpretavimą. Kurti pranešimą mokiniai mokosi sakdami trumpas kalbas, atpasakodami tekstus, atmintinai mokydamiesi įvairių žanrų kūrinius ar jų fragmentus, samprotaudami apie įvykius ir reiškinius, pagrįsdami savo nuomonę, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką, taikydami įvairias kalbėjimo strategijas ir kurdami teigiamus tarpusavio santykius. Pranešimą kurti mokiniai mokosi apibūdindami verbalinio bei neverbalinio teksto temą, turinį ir paskirtį, taikydami skirtingas skaitymo strategijas; rašydami kūrybinius darbus, rasdami ir atsirinkdami informaciją, tinkamai nurodydami šaltinį, taikydami pagrindines rašymo strategijas; išsiaiškindami nežinomų žodžių reikšmes ir išmokdami juos vartoti. Mokinių gebėjimai kurti pranešimą ugdomi ir per kalbos sistemos pažinimą, taisyklingai kalbant, rašant, laikantis programoje numatytų stilistinio tikslingumo, gramatikos, rašybos ir skyrybos taisyklių, ugdantis gebėjimą naudotis įvairiais žodynais ir šaltiniais. Pranešimo

	perteikimą ir komunikacinę sąveiką mokiniai ugdomi realiai ir virtualiai bendraudami poromis ar grupėje, kalbėdami taisyklingai, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką; kalbėdami apie skaitymo metu patirtus jausmus ir pažintas vertybes; aptardami programoje numatytus Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes, gebėdami žodžiu ir raštu atpasakoti tekstą, kurdami istorijas, paremtas literatūra, realaus gyvenimo arba vaizduotės sukurtais įvykiais; pasakodami istorijas pagal piešinius, nuotraukas, paaiškindami jų turinį; pristatydami savarankiškai perskaitytą knygą; gebėdami žodžiu ir raštu papasakoti savo patirtį laikydamiesi nuoseklumo ir (ar) reikšmingumo principų, įterpdami į pasakojimą tiesioginę kalbą, pasakodami pirmuoju ir trečiuoju asmeniu; žodžiu ir raštu apibūdindami daiktą, gyvūną, žmogų, vietą, išreiškdami bendrą įspūdį, tikslingai panaudodami detales ir vertindami. Pristatydami pranešimą ir komunikuodami su auditorija mokiniai taiko kalbėjimo strategijas, atsižvelgdami į kalbėjimo tikslą, situaciją ir adresatą. Ugdydamiesi pranešimo analizės ir interpretavimo gebėjimus, mokiniai nurodo teksto tipą, lygina skirtingų tekstų sandarą, raišką, iliustravimo priemones; analizuoja interpretuoja ir lygina programoje numatytus poezijos, prozos ir dramos kūrinius, aptaria vaizduojamąjį pasaulį ir meninės kalbos savitumą; aptaria kalbos kaip socialinio kultūrinio reiškinio aspektus, teksto turinį, svarbiausias idėjas, veikėjų charakterius, vertina jų poelgius ir problemas; gretina skirtingų kalbų elementus, vartoja programoje numatytas literatūros teorijos sąvokas, leksines, sintaksines ir fonetines stiliaus figūras bei retorines raiškos priemones, kalbotyros sąvokas ir terminus; taiko tinkamas pagal situaciją kalbėjimo ir rašymo strategijas.
3.4. Kūrybiškumo kompetencija	Kūrybiškumo kompetencija apima tyrinėjimo, generavimo, kūrimo, vertinimo ir refleksijos gebėjimus. Tyrinėjimo gebėjimus mokiniai ugdomi ieškodami reikiamos informacijos įvairiuose šaltiniuose, kritiškai vertindami surastą informaciją ir jos patikimumą. Mokiniai kelia įvairias kūrybines problemas analizuodami, interpretuodami ir lygindami programoje numatytus poezijos, prozos ir dramos kūrinius, aptardami programoje numatytus Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes, sąmoningai stebi kalbos reiškinius, vykstančius daugiakalbėje ir daugiakultūroje aplinkoje, ir juos vertina, gretina skirtingų kalbų elementus, renka, sieja ir kritiškai vertina kūrybai reikalingą informaciją kurdami įvairias istorijas, pasakojimus, sudarydami teminių darbų aplanką apie dabarties kultūros reiškinius, istorines asmenybes. Generavimo gebėjimus mokiniai ugdomi keldami originalias idėjas ar problemų sprendimus, rašydami įvairius kūrybinius darbus, kalbėdami ir rašydami argumentuotai išreiškia savo požiūrį į kalbamus dalykus, pagrįsdami jį asmenine patirtimi, grožiniais ir negrožiniais tekstais, analizuodami programinius kūrinius dalijasi kūrybinėmis idėjomis ar sprendimais įvertindami kultūrinį istorinį kontekstą, pateikia savo pasirinkimo argumentus. Kūrimo gebėjimus mokiniai ugdomi savarankiškai žodžiu ir raštu kurdami įvairių žanrų ir tipų tekstus, išbandydami skirtingas kalbines raiškos priemones, lanksčiai naudodami kūrybos priemones ir būdus taiko

	pagrindines ir akademinio rašymo strategijas, kuria, tobulina ir pristato savo kūrybos darbus, susijusius su analizuojamais kūriniais, samprotaujamojo pobūdžio darbais. Mokiniai vertina savo ir kitų kūrybinius darbus keliais pateiktais aspektais. Vertinimo ir refleksijos gebėjimus mokiniai ugdo vertindami savo ir kitų kūrybinių darbų naujumą, išbaigtumą, integralumą, atkreipia dėmesį į kūrybinių darbų vertingumą – paaiškina kūrybos produkto vertingumą ar sprendimą pagal pateiktus kriterijus, kurdami žodžiu ir raštu įvairius kūrybinius darbus mokiniai apmąsto ir vertina savo ir kitų kūrybos procesą, įvardija savo sėkmes ir nesėkmes, remdamiesi patirtimi, žiniomis ir gebėjimais planuoja kūrybinę veiklą.
3.5. Pilietiškumo kompetencija	Pilietiškumo kompetenciją sudaro tokie sandai: Pilietinis tapatumas ir pilietinė galia; Gyvenimas bendruomenėje, kuriančią demokratinę visuomenę; Pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms; Valstybės kūrimas ir valstybingumo stiprinimas tarptautinėje bendruomenėje. Pasakodami, apibūdindami, aiškindami ir samprotaudami apie įvykius, reiškinius, mokiniai ugdo pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms, o kurdami ir puoselėdami teigiamus tarpusavio santykius įvairiose komunikacinėse situacijose prisideda prie demokratinės visuomenės darnos. Pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms ugdoma aptariant savo amžiui aktualias problemas, tinkamai dalinantis patirtimi, nuomone ir informacija, kartu priimant pagrįstus sprendimus. Komunikuojant sąveikaujant įvairiame kontekste lietuvių kalbos ir literatūros pamokose ugdomas gebėjimas sugyventi bendruomenėje. Tarp kitro pobūdžio pokalbiuose kultūringai keldami problemas, atsakingai priimdami sprendimus mokiniai ugdo gebėjimą kurti demokratinę visuomenę ir pagarbą žmogaus teisėms bei laisvėms. Analizuodami programoje numatytus poezijos, prozos ir dramos kūrinius ir meninės kalbos savitumą, aptardami Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes, mokiniai prisideda prie valstybės kūrimo ir valstybingumo stiprinimo tarptautinėje bendruomenėje, ugdo pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms. Ugdydamiesi pilietinį tapatumą mokiniai rašo įskaitomai, reikšdami mintis ir jausmus sklandžiai, aiškiai, turtinga kalba, sąžiningai stebėdami kalbos reiškinius, vykstančius daugiakalbėje ir daugiakultūroje aplinkoje, gretindami skirtingų kalbų elementus, mokosi gyventi bendruomenėje kuriant demokratinę visuomenę. Lietuvių kalbos ir literatūros pamokose, kaip argumentuotai kalbama, kai rašomi pasakojamieji, informaciniai, aiškinamieji ir samprotaujamieji tekstai, rašiniai, paremti literatūros kūriniais, kai reiškiamas asmeninis požiūris į įvykius, reiškinius ar tekstus, jį pagrindžiant savo patirtimi, grožiniais ir negrožiniais tektais, nuolatos ugdoma pilietiškumo kompetencija (apimant visus jos sandus). Taip pat ir naudodamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, kritiškai vertindami informaciją ir tinkamai ją panaudodami mokiniai ugdo ne tik pilietinio tapatumo ir pilietinės galios gebėjimus, bet ir gebėjimą gyventi visuomenėje, kurti valstybę, ją stiprinti tarptautinėje bendruomenėje, gerbti žmogaus teises ir laisves. Laikydami bendrinės lietuvių kalbos normų ir viešojo bendravimo etikos bei pasirinkdami tinkamą komunikavimo būdą, mokiniai ugdo pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms. Vertindami klausomo ir

	audiovizualinio teksto turinį, raišką, intenciją, poveikį klausytojui, interpretuodami ir apibendrindami mokiniai stiprina pilietinio tapatumo ir pilietinės galios jausmą.
3.6. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija	Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija padeda siekti savo gyvenimo tikslų, kurti darnius santykius šeimoje ir prasmingai veikti platesniame socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame kontekste. Skiriami keturi svarbiausi sandai: asmeninė savimonė ir savitvarda, socialinis sąmoningumas ir tarpusavio santykių kūrimo gebėjimai, atsakingas sprendimų priėmimas ir asmens rūpinimasis fizine ir psichine sveikata. Mokydamiesi lietuvių kalbos ir literatūros, 5–10 klasių mokiniai ugdo asmeninę savimonės ir savitvardos įgūdžius: nagrinėdami literatūros kūrinius mokosi atpažinti ir įvardyti paauglystei būdingas emocijas, analizuoja įvairias situacijas ir mokosi įveikti iššūkius (nepalankias situacijas, nevirtę ir nusivylimą); taip pat analizuoja ir įvardija bendražmogiškąsias vertybes (pagarbą sau ir kitiems, geranoriškumą, atsakomybę, pagalbą, sąžiningumą, drąsą, savidrausmę, sveikatą, šeimą), geba paaiškinti, kaip sudėtingose situacijose vertybės padeda rasti sprendimus. Mokydamiesi lietuvių kalbos siekia asmeninių ir akademinų tikslų, analizuoja akademinio tobulėjimo pažangą, reflektuoja sėkmę. Lietuvių kalbos ir literatūros mokymasis padeda ugdyti empatiškumą, socialinio sąmoningumo ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimo įgūdžius: mokiniai mokosi nuspėti kitų emocijas ir savijautą skirtingose situacijose; analizuoja savo ir kitų požiūrių panašumus ir skirtumus, supranta, kad vertybinės nuostatos skirtingose kultūrose gali būti skirtingos. Taip pat analizuoja, kaip žmogaus elgesys veikia kitus žmones; pritaiko veiksmingo klausymosi įgūdžius kasdiniuose pokalbiuose, naudojami pokalbių užmezgimo ir palaikymo strategijomis, kad suprastų kitų emocijas ir savijautą; net ir sunkioje situacijoje mokosi išlikti objektyvūs ir argumentuoti savo nuomonę. Lietuvių kalbos ir literatūros mokymasis padeda ugdyti atsakingo sprendimų priėmimo ir elgesio įvertinimą pasekmes gebėjimus: mokiniai mokosi planuoti laiką ir laiku atlikti užduotis, analizuoja galimus iššūkius ir kliūtis užduočių atlikimui ir planuoja jas įveikti; apmąsto ir įsivertina, kaip sekėsi atlikti užduotis. Jie geba įvertinti savo ir bendraklasių gebėjimus, žinias, savybes ir panaudoti jas bendruomenės gerovei. Mažiausiai lietuvių kalbos ir literatūros mokymasis padeda ugdyti rūpinimosi sveikata įgūdžius. Tačiau nagrinėdami įvairius tekstus mokiniai mokosi apibūdinti asmens gyvenimo būdą ir aplinkos veiksnių įtaką sveikatai, žmogaus gyvybę ir sveikatą priimti kaip vertybę.

4. Pasiekimų sritys

Pasiekimų sritys yra susijusios su kalbinio ir kultūrinio raštingumo samprata.

Kalbinis raštingumas padeda mokiniams suprasti, vertinti ir vartoti sakytinius, rašytinius, vizualinius ir daugialypius tekstus. Raštingi mokiniai sugeba dekoduoti ir kurti įvairių tipų tekstus, tinkamus mokykloje ir už jos ribų. Kalbinis raštingumas yra neatsiejamas nuo pasiekimų turinio srityje, o turinys, savo ruožtu, yra būtinas pagrindas raštingumui plėtotis. Skiriami trys vienas kitą papildantys kalbinio raštingumo lygmenys: bazinis, funkcinis ir kritinis. **Bazinis raštingumas** – gebėjimas tinkamai bendrauti, skaityti ir suprasti tekstą, taisyklingai kalbėti ir rašyti. **Funkcinis raštingumas** – gebėjimas tinkamai vartoti sakinę, rašytinę bei vizualinę raišką, atsižvelgiant į tikslą, situaciją ir adresatą. **Kritinis raštingumas** – gebėjimas analizuoti ir vertinti informaciją, pateiktą įvairiais informacijos kanalais, ir tikslingai ją panaudoti kuriant įvairius sakytinius, rašytinius, vizualinius ir daugialypius tekstus.

Kultūrinis raštingumas – gebėjimas orientuotis kultūrinių reiškinių įvairovėje, analizuoti ir vertinti įvairius kultūros tekstus, idėjas, vaizdinius, vertybes bei jų kontekstus ir išreikšti savo kultūrinę patirtį pačių kuriamais sakytiniais ir rašytiniais tekstais.

Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo programoje skiriamos šios pasiekimų sritys:

- A. Kalbėjimas, klausymas ir sąveika
- B. Skaitymas ir teksto supratimas
- C. Rašymas ir teksto kūrimas
- D. Kalbos pažinimas
- E. Literatūros ir kultūros pažinimas

Kalbos vartojimo gebėjimų ugdymas apima tris sritis: Kalbėjimą, klausymą ir sąveiką, Skaitymą ir teksto supratimą, Rašymą ir teksto kūrimą. Šių sričių turinys yra skiriamas 5–6, 7–8 ir 9–10 klasių koncentrams.

Kitos dvi pasiekimų sritys – Kalbos pažinimas bei Literatūros ir kultūros pažinimas – labiau susijusios su žinių įgijimu, todėl jų turinys išdėstytas atskiroms klasėms: 5, 6, 7, 8, 9, 10 klasei.

Sritys yra tik santykinai atskirtos, ugdymo procese jos integruojamos.

Kiekvienos pasiekimų srities esminiai pasiekimai yra nurodyti koncentrams.

5. Pasiekimų raida

A. Kalbėjimas, klausymas ir sąveika

	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
A1. Tinkamai vartoja kalbinės raiškos priemones, turtina savo kalbą, laikosi kalbos normų.	A1.1. Kalba girdimai, taria aiškiai, taisyklingai, tinkamai intonuoja; geba pasakyti trumpą kalbą.	A1.1. Kalba aiškiai, adresatui tinkamu tempu, taisyklinga bendrine lietuvių kalba; geba pasakyti kalbą bendraamžiams.	A1.1. Laikosi bendrinės lietuvių kalbos normų ir viešojo bendravimo etikos; pasirenka tinkamą komunikavimo būdą, geba kalbėti viešai.
	A1.2. Geba sekti pasaką, pasakoti padavimą, moka patarlių ir mįslių, atmintinai skaito poeziją, prozos fragmentus, kūrinio ištraukas vaidmenimis, aiškiai ir sklandžiai perteikia teksto mintį ir nuotaiką. Turtina savo kalbą naujais žodžiais, frazėmis ir posakiais.	A1.2. Atmintinai skaito tautosakos kūrinus, poezijos, prozos ir dramos ištraukas, geba aiškiai, raiškiai, sklandžiai perteikti prasmę. Turtina savo kalbą naujais žodžiais, frazėmis ir posakiais.	A1.2. Atmintinai skaito poeziją, prozos ir dramos ištraukas, geba aiškiai, raiškiai, sklandžiai perteikti prasmę. Turtina savo kalbą naujais žodžiais, frazėmis, posakiais, citatomis.
A2. Aktyviai klausosi sakomojo ir audiovizualinio teksto.	A2.1. Komentuoja klausomo ar audiovizualinio teksto turinį, kalbėjimo kultūrą, raiškos elementus.	A2.1. Vertina klausomo ar audiovizualinio teksto turinį, raišką, intenciją, kalbėjimo kultūrą, geba išsakyti ir pagrįsti savo požiūrį.	A2.1. Vertina klausomo ir audiovizualinio teksto turinį, raišką, intenciją, poveikį klausytojui, geba interpretuoti ir apibendrinti.
A3. Dalyvauja įvairiose komunikavimo situacijose, atsižvelgdami į	A3.1. Geba pasakoti, apibūdinti, paaiškinti, samprotauja apie įvykius, reiškinius ir tekstus pagrįsdami savo nuomonę.	A3.1. Aptaria savo amžiui aktualias problemas, tinkamai dalindamiesi patirtimi, nuomone ir informacija, geba kartu priimti pagrįstą sprendimą.	A3.1. Įvairaus pobūdžio pokalbiuose kultūringai kelia problemas, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdami argumentų, atsakingai priima sprendimus.

situaciją, tikslą, adresatą.	A3.2. Bendrauja dirbdami poromis ir grupėje, telefonu, elektroniniu paštu ir socialiniuose tinkluose, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką ir kurdami teigiamus tarpusavio santykius.	A3.2. Inicijuoja ir plėtoja pokalbį, išreiškia ir pagrindžia požiūrį, pritaria ar prieštarauja, pasirinkdami tinkamą kalbinę raišką ir kurdami teigiamus tarpusavio santykius.	A3.2. Dalyvauja įvairiose komunikavimo situacijose, pasirinkdami tinkamas raiškos priemones ir kurdami teigiamus tarpusavio santykius.
A4. Taiko klausymosi ir kalbėjimo strategijas.	A4.1. Taiko aktyvaus klausymosi ir kalbėjimo strategijas, atsižvelgdami į kalbėjimo tikslą, situaciją ir adresatą.	A4.1. Taiko aktyvaus klausymosi ir kalbėjimo strategijas, atsižvelgdami į kalbėjimo tikslą, situaciją ir adresatą.	A4.1. Taiko aktyvaus klausymosi ir kalbėjimo strategijas, atsižvelgdami į kalbėjimo tikslą, situaciją ir adresatą.

B. Skaitymas ir teksto supratimas

	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
B1. Sąmoningai skaito įvairaus pobūdžio tekstus, naudojami technologijomis.	B1.1. Suvokia skaitymą kaip vertybę; per metus yra perskaitę ne mažiau kaip dešimt meniškai vertingų, 5–6 klasėms rekomenduojamų arba savarankiškai pasirinktų skirtingų žanrų knygų.	B1.1. Suvokia skaitymą kaip vertybę; per metus yra perskaitę ne mažiau kaip dešimt meniškai vertingų, 7–8 klasėms rekomenduojamų ar savarankiškai pasirinktų skirtingų žanrų knygų.	B1.1. Suvokia skaitymą kaip vertybę; per metus yra perskaitę ne mažiau kaip dešimt meniškai vertingų, 9–10 (gimnazijų I–II) klasei rekomenduojamų ir savarankiškai pasirinktų skirtingų žanrų knygų.
	B1.2. Randa reikiamos informacijos įvairiuose šaltiniuose. Išsiaiškina nežinomų žodžių reikšmes ir išmoksta juos vartoti.	B1.2. Tikslingai naudojami informacijos šaltiniais ir technologijomis, randa ir kritiškai vertina reikiamą informaciją, išsiaiškina nežinomų žodžių reikšmes ir išmoksta juos vartoti.	B1.2. Tikslingai ir atsakingai naudojami įvairiais šaltiniais ir technologijomis, kritiškai vertina šaltinių patikimumą. Išsiaiškina nežinomų žodžių reikšmes ir išmoksta juos vartoti.
B2. Aptaria, analizuoja ir vertina	B2.1. Apibūdina verbalinio ir neverbalinio teksto temą, turinį ir	B2.1. Apibūdina verbalinį ir neverbalinį tekstą žodžiu ir raštu,	B2.1. Vertina verbalinio ir neverbalinio teksto idėjas ir

Bus koreguojamas gavus savivaldybių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinių būrelių pastabas ir pasiūlymus

verbalinius ir neverbalinius tekstus.	paskirtį, geba ją atpasakoti žodžiu ir raštu, paaiškina žodžių ir frazių reikšmę.	analizuoja teksto pagrindinę mintį, problemas, argumentus, skiria tiesioginę ir perkeltinę reikšmę.	intencijas, susieja jas su kitais tekstais, savo patirtimi ir nuostatomis, paaiškina teksto sąsajų su kontekstu aspektus, atpažįsta pagrindinius įtakos darymo būdus.
	B2.2. Nurodo teksto tipą, palygina skirtingų tekstų sandarą, raišką, iliustravimo priemones.	B2.2. Apibūdina skirtingų tipų ir funkcinių stilių tekstus, paaiškina teksto sandarą, įvairių raiškos priemonių paskirtį, susieja rašytinio teksto ir iš vaizdo ar garso įrašų gautą informaciją.	B2.2. Apibūdina tekstų tipą, žanrą ir funkcinių stilių, jų pagrindines savybes ir paskirtį; paaiškina, kaip teksto raiškos būdas priklauso nuo jo paskirties ir autoriaus individualybės.
B3. Taiko grožinių ir negrožinių tekstų skaitymo strategijas.	B3.1. Taiko skaitymo strategijas derindami jas su skaitymo tikslu.	B3.1. Taiko skaitymo strategijas derindami jas su skaitymo tikslu.	B3.1. Taiko skaitymo strategijas derindami jas su skaitymo tikslu.

C. Rašymas ir teksto kūrimas

	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
C1. Rašo tekstus laikydamiesi kalbos normų ir	C1.1. Rašo laikydamiesi 5–6 klasių turinio apimtimi numatytų gramatikos, leksikos, rašybos ir skyrybos taisyklių.	C1.1. Rašo laikydamiesi 5–8 klasių turinio apimtimi numatytų gramatikos, leksikos, rašybos ir skyrybos taisyklių.	C1.1. Rašo laikydamiesi 5–10 klasių turinio apimtimi numatytų gramatikos, leksikos, rašybos ir skyrybos taisyklių

Bus koreguojamas gavus savivaldybių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinių būrelių pastabas ir pasiūlymus

kalbos vartojimo etiketo.	C1.2. Rašo aiškiai, suprantamai ranka, mobiliųjų įrenginių klaviatūra; tinkamai ir estetiškai pateikia savo sukurtą tekstą.	C1.2. Rašo aiškiai, suprantamai ranka, mobiliųjų įrenginių klaviatūra; tinkamai ir estetiškai pateikia savo sukurtą tekstą, panaudoja vaizdinę medžiagą teksto elementų iliustravimui pasitelkdami technologijas.	C1.2. Rašo aiškiai, suprantamai ranka, mobiliųjų įrenginių klaviatūra; tinkamai ir estetiškai pateikia savo sukurtą tekstą, teminių darbų aplanką (<i>portfolio</i>) pasitelkdami technologijas.
C2. Kuria įvairius sakytinius ir rašytinius tekstus.	C2.1. Rašo kūrybinius darbus, reikšdami mintis ir jausmus sklandžia, aiškia, turtinga kalba.	C2.1. Rašo kūrybinius skirtingų žanrų darbus, reikšdami mintis ir jausmus sklandžia, aiškia, turtinga kalba.	C2.1. Kuria įvairių tipų ir žanrų tekstus, atlieka su nagrinėjama literatūra susijusius kūrybinius darbus, reikšdami mintis ir jausmus sklandžia, aiškia, turtinga kalba.
	C2.2. Geba žodžiu ir raštu atpasakoti tekstą, kurti istorijas, paremtas literatūra, realaus gyvenimo arba vaizduotės sukurtais įvykiais; pasakoja istorijas pagal piešinius, nuotraukas, paaiškina jų turinį; parengia savarankiškai perskaitytos knygos pristatymą.	C2.2. Geba žodžiu ir raštu glaustai atpasakoti kūrinio siužetą, svarstyti apie kūrinį, parengia kūrinio ir savarankiškai perskaitytos knygos pristatymą.	C2.2. Geba parengti savarankiškai perskaitytos knygos pristatymą, pranešimą su vaizdine medžiaga iš tiriamųjų kalbos arba literatūros darbų, parengia viešosios kalbos tekstą pagal žanro reikalavimus.
	C2.3. Geba žodžiu ir raštu apibūdinti daiktą, gyvūną, žmogų, vietą, išreikšdami bendrą įspūdį, tikslingai panaudodami detales ir vertindami.	C2.3. Rašo pasakojamuosius, informacinius, aiškinamuosius ir samprotajamuosius tekstus; rašinius, paremtus literatūros kūriniais.	C2.3. Rašo literatūrinius ir kitus samprotajamojo pobūdžio rašinius, įvairiais aspektais analizuodami, interpretuodami ir vertindami literatūros ir kultūros tekstus, apibendrina ir daro išvadas.
C3. Tinkamai pasirenka turinį,	C3.1. Geba rasti ir pasirinkti informaciją tekstui kurti, tinkamai nurodo informacijos šaltinį.	C3.1. Naudojasi įvairiais informacijos šaltiniais, randa reikalingą informaciją, geba ją	C3.1. Randa teksto kūrimui reikiamą informaciją bibliotekoje ir internete,

struktūrą ir raišką.		kritiškai vertinti, pasirinkti ir tinkamai ja pasinaudoti.	kritiškai pasirenka šaltinius, tinkamai jais remiasi bei juos nurodo.
	C3.2. Geba žodžiu ir raštu papasakoti savo patirtį laikydamiesi nuoseklumo ir(ar) reikšmingumo principų, įterpti į pasakojimą tiesioginę kalbą, pasakoti pirmuoju ir trečiuoju asmeniu.	C3.2. Geba kalbėdami ir rašydami argumentuotai išreikšti savo požiūrį į įvykius, reiškinius ar tekstus, jį pagrįsti asmenine patirtimi, grožiniais ir negrožiniais tektais.	C3.2. Samprotauja žodžiu ir raštu remdamiesi perskaitytais ar girdėtais tekstais, pateikia pavyzdžių iš kūrinių, plėtoja temą, keldami klausimus ir pateikdami argumentų.
C4. Taiko rašymo ir pristatymo strategijas.	C4.1. Taiko pagrindines rašymo ir pristatymo strategijas.	C4.1. Taiko rašymo ir pristatymo strategijas.	C4.1. Taiko akademinio rašymo ir pristatymo strategijas.

D. Kalbos pažinimas

	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
D1. Aptaria kalbos funkcionavimą visuomenėje.	D1.1. Atpažįsta programoje numatytus kalbos kaip socialinio, kultūrinio ir istorinio reiškinių aspektus.	D1.1. Atpažįsta ir aptaria programoje numatytus kalbos kaip socialinio, kultūrinio ir istorinio reiškinių aspektus.	D1.1. Analizuoja kalbą kaip socialinį kultūrinį ir istorinį reiškinį.
D2. Taiko fonetikos ir kirčiavimo žinias.	D2.1. Tikslingai taiko 5-6 klasių programoje numatytas fonetikos ir kirčiavimo žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodamas kalbą.	D2.1. Tikslingai taiko 5-8 klasių programoje numatytas fonetikos ir kirčiavimo žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodamas kalbą.	D2.1. Tikslingai taiko 5-10 klasių programoje numatytas fonetikos ir kirčiavimo žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodamas kalbą.
D3. Taiko leksikos, žodžių darybos ir	D3.1. Tikslingai taiko 5-6 klasių programoje numatytas leksikos ir žodžių darybos žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą.	D3.1. Tikslingai taiko 5-8 klasių programoje numatytas leksikos ir žodžių darybos žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą.	D3.1. Tikslingai taiko 5-10 klasių programoje numatytas leksikos ir žodžių darybos žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą.

Bus koreguojamas gavus savivaldybių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinių būrelių pastabas ir pasiūlymus

morfologijos žinias.	D3.2. Tikslingai taiko 5-6 klasių programoje numatytas morfologijos žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą	D3.2. Tikslingai taiko 5-8 klasių programoje numatytas morfologijos žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą	D3.2. Tikslingai taiko 5-10 klasių programoje numatytas morfologijos žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą
D4. Taiko sintaksės žinias.	D4.1. Tikslingai taiko 5-6 klasių programoje numatytas sintaksės žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą.	D4.1. Tikslingai taiko 5-8 klasių programoje numatytas sintaksės žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą.	D4.1. Tikslingai taiko 5-10 kl. programoje numatytas sintaksės žinias, taisyklingai ir tikslingai vartodami kalbą.
D5. Vartoja kalbotyros sąvokas ir terminus.	D5.1. Atpažįsta ir vartoja programoje numatytas kalbotyros sąvokas ir terminus.	D5.1. Atpažįsta ir vartoja programoje numatytas kalbotyros sąvokas ir terminus.	D5.1. Atpažįsta ir vartoja programoje numatytas kalbotyros sąvokas ir terminus.
D6. Taiko kalbos pažinimo strategijas.	D6.1. Savarankiškai atlieka nesudėtingus tiriamuosius kalbos darbus. Stebi kalbos reiškinius, išvelgia kalbų kontaktų poveikį lietuvių kalbos leksikai ir gramatikai.	D6.1. Savarankiškai atlieka tiriamuosius kalbos darbus pagal programos turinį. Stebi kalbos reiškinius, išvelgia kalbų kontaktų poveikį lietuvių kalbai įvairiuose kalbos lygmenyse.	D6.1. Savarankiškai atlieka tiriamuosius kalbos darbus. Sąmoningai stebi kalbos reiškinius, gretina skirtingų kalbų elementus. Geba apibūdinti lietuvių kalbos unikalumą, globalizacijos procesų poveikį.
	D6.2. Naudojasi įvairiais elektroniniais žodynais ir elektroniniais mokymosi šaltiniais.	D6.2. Naudojasi įvairiais elektroniniais žodynais ir elektroniniais mokymosi šaltiniais.	D6.2. Naudojasi įvairiais elektroniniais žodynais ir elektroniniais mokymosi šaltiniais.

E. Literatūros ir kultūros pažinimas

	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
E1. Analizuoja, interpretuoja ir	E1.1. Aptaria teksto turinį, svarbiausias idėjas, veikėjų	E1.1. Geba pristatyti tautosakos, žymiausias lietuvių ir užsienio	E1.1. Aptaria kūrinis, juos vertina ir apibendrina savo išvalgas, remdamiesi

Bus koreguojamas gavus savivaldybių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinių būrelių pastabas ir pasiūlymus

vertina grožinius kūrinius ir kitus kultūros tekstus.	charakterius, vertina jų poelgius ir problemas, kalbasi apie skaitymo metu patirtus jausmus ir pažintas vertybes.	literatūros kūrinius kaip skirtingų istorijų ir žmonių santykių, jausmų ir vertybių šaltinius, vertina skirtingas idėjas ir raiškos būdus.	autorius biografija, istoriniu ir kultūriniu kontekstu, kitais tektais, susieja su savo patirtimi ir šiuolaikinio gyvenimo problemomis.
	E1.2. Analizuoja, interpretuoja ir lygina programoje numatytus poezijos, prozos ir dramos kūrinius, aptaria vaizduojamąjį pasaulį ir meninės kalbos savitumą. Vartoja programoje nurodytas literatūros teorijos sąvokas.	E1.2. Analizuoja, interpretuoja ir lygina programoje numatytus poezijos, prozos ir dramos kūrinius, aptaria vaizduojamąjį pasaulį, meninio teksto prasmę ir kalbos savitumą, diskutuoja apie kūrinyje svarstomas temas ir problemas. Vartoja programoje nurodytas literatūros teorijos sąvokas.	E1.2. Analizuoja ir interpretuoja programoje numatytus poezijos, prozos ir dramos kūrinius, aptaria meninio teksto prasmę, diskutuoja apie jo meninę vertę. Palygina tekstą su kitais panašaus pobūdžio tektais, aptaria jo tradiciją ir šiuolaikinį kultūrinį kontekstą; nurodo siužeto, personažų, motyvų, vaizdinių, idėjų, meninės raiškos tarptekstines sąsajas. Vartoja programoje nurodytas literatūros teorijos sąvokas.
			E1.3. Aptaria lietuvių tautosakos, Antikos, Biblijos, Viduramžių vaizdinių ir siužetų turinį, geba išvelgti jų pagrindinius reiškinius ir idėjas, paaiškinti antikinių ir biblinių motyvų ir pasakojimų svarbą kultūrai ir literatūrai. Analizuoja antikinių ir biblinių motyvų transformacijas literatūroje.
E2. Aptaria literatūros ir medijų santykį	E2.1. Aptaria pasakotojo santykį su vaizduojamu pasauliu, pasakotojo ir veikėjų kalbą, analizuoja pokalbį	E2.1. Apibūdina kelionių literatūros bruožus, palygina juos su kelionių tema medijose ir mene. Analizuoja memuarinę ir istorinę literatūrą, geba	E2.1. Aptaria modernistinę ir postmodernistinę literatūrą, tradicijos transformacijas, literatūros ir kino, literatūros ir medijų santykį.

	literatūroje ir šiuolaikinėse medijose.	paiškinti dokumentikos ir grožinės literatūros ryšius, dokumentinės literatūros santykį su medijomis. Apibūdina distopinės literatūros bruožus, palygina juos su distopijomis šiuolaikinėse medijose ir filmuose.	Diskutuoja apie originalumo ir meninės vertės problemą literatūroje, poezijos ir vaizduojamojo meno ryšį, kintančią grožio sampratą.
E3. Aptaria kultūros reiškinius ir asmenybes	E3.1. Aptaria programoje numatytus Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes. Atpažįsta reikšmingiausias dabarties kultūros reiškinius, aptaria kultūrinius pasakojimus ir įvykius.	E3.1. Aptaria programoje numatytus Lietuvos kultūros reiškinius ir asmenybes. Pasakoja apie tradicijas, aptaria įvairius dabarties kultūrinius reiškinius, kūrinčius, ugdomi estetinį skonį.	E3.1. Aptaria programoje numatytus svarbiausius Europos kultūros reiškinius ir jų įtaką Lietuvos kultūrai. Analizuoja šiuolaikinės kultūros tendencijas, kultūros įtaką vertybinių nuostatų formavimuisi. Analizuoja, interpretuoja ir lygina kultūrinius reiškinius, kūrinčius, ugdomi estetinį skonį.

6. Mokymosi turinys

6.1. Kalbos vartojimo ugdymo turinys

6.1.1. Kalbos vartojimo ugdymas 5–6 klasių konkcentre

*Rekomenduojama medžiaga ir integraciniai ryšiai nurodyti **Metodinėse rekomendacijose**.*

Kalbėjimas, klausymas ir sąveika

Aiškaus bei taisyklingo kalbėjimo, tinkamos intonacijos ir neverbalinės komunikacijos (laikysena, mimika) etiketas.

Artikuliavimo aiškumas ir taisyklingumas, lietuviškas sakinių intonavimas.

Skaitymas balsu: skaitymo girdimumas, aiškumas, tempas, pauzės, intonacija. Raiškasis skaitymas: prasmingas, sklandus teksto minties ir nuotaikos perteikimas. Pasakos sekimas, padavimo pasakojimas, poezijos, prozos skaitymas, skaitymas vaidmenimis.

Klausomo ar audiovizualinio teksto turinio, kalbėjimo kultūros, raiškos elementų komentavimas.

Aktyvus klausymasis.

Kalbėjimo situacijos – viešoji ir asmeninė erdvė, tikslai ir adresatas – suaugusieji, bendraamžiai. Pokalbio pradžios ir pabaigos etiketas. Požiūrio išsakymo ir prieštaravimo etiketas. Pasakojimas, apibūdinimas, aiškinimas, samprotavimas apie įvykius, reiškinius ir tekstus, pagrindžiant savo nuomonę.

Tinkamos kalbinės raiškos pasirinkimas ir teigiamų tarpusavio santykių kūrimas.

Trumpa kalba (sveikinimas, kvietimas, padėka). Pristatymas, jo situacija ir tikslai.

Bendravimo telefonu, elektroniniu paštu ir socialiniuose tinkluose elgesio taisyklės.

Skaitymas ir teksto supratimas

Skaitymas kaip vertybė. Skaitymo malonumas, įdomumas. Grožinio kūrinio skaitymas. Knygų (kūrinių) žanrai.

Atidusis (įdėmusis) skaitymas. Vadovėlių medžiaga: apibrėžimai, taisyklės, instrukcijos, lentelės, schemas, žemėlapiai.

Pažintinis (apžvalginis) skaitymas. Spaudiniai: knygos, laikraščiai, žurnalai, skrajutės ir kt.

Ieškomasis skaitymas. Žodynai ir žinynai.

Pagrindinės informacijos radimo strategijos. Vaizdinės ir tekstinės informacijos šaltiniai ir jų patikimumas. Internetas kaip akiračio plėtimo priemonė ir informacijos šaltinis. Svarbi ir nesvarbi informacija. Naujausios informacijos perdavimo galimybės.

Reklama: vaizdo ir teksto įtaigumas. Reklamos vaikams. Socialinės reklamos komunikacinės priemonės. Reportažinės fotografijos, karikatūros, antraštės.

Televizijos ir radijo laidų specifika ir įvairovė. Tikslingas jų žiūrėjimas ar klausymasis. Televizijos ir radijo programų gidai.

Verbalinio ir neverbalinio teksto tema, turinys, paskirtis. Tikros ir tariamos naujienos medijose.

Dalykinio ir meninio stiliaus tekstai, jų paskirtis ir kalbos ypatybės (tikslumas, aiškumas ir glaustumas; konkretumas ir vaizdingumas).

Publicistinio ir buitinio stiliaus tekstai, jų paskirties supratimas. Publicistinio ir buitinio stiliaus kalbos ypatybės. Kalbos vaizdingumas ir neformalumas, dialogiškumas.

Praktinių tekstų kalbos ypatybės. Praktiniai tekstai (instrukcijos, etiketės, kainoraščiai, tvarkaraščiai, schemas, sąrašai, anketos, formos ir kt.).

Rašymas ir teksto kūrimas

Rašto kultūra.

Sakytinė ir rašytinė raiška. Sakytinės raiškos ypatybės (kreipimasis į klausytojus, kalbėjimas pirmu asmeniu, dažniausiai – esamasis laikas, trumpi sakiniai).

Teksto atpasakojimas (žodžiu ir raštu). Literatūrinių, realaus gyvenimo ar vaizduotės istorijų pasakojimas pirmuoju ir trečiuoju asmeniu (žodžiu ir raštu). Istorijų pagal piešinius ir nuotraukas kūrimas (žodžiu ir raštu). Kūrybiniai darbai.

Įspūdis, nuomonė, požiūris, jų reiškimas ir pagrindimas (pavyzdžiai, citatos, asmeninė patirtis). Tinkamas informacijos šaltinio nurodymas. Išvados, jų formulavimas.

Teksto tema ir pagrindinė mintis, jos formulavimo ypatybės. Pavadinimo funkcijos.

Teksto struktūra (įžanga, minties plėtojimas, pabaiga).

Rašymo strategijos: apmąstymas, plano apmatai ir minčių žemėlapis, rašymas, peržiūrėjimas, grįžtamosios informacijos gavimas.

Tekstų tipai. Pasakojimas, aprašymas, samprotavimas.

Pasakojimo samprata. Įvykis, vieta, laikas, pasakotojas. Pasakojimo nuoseklumas (laiko, priežastinis). Pasakojimo kompozicija. Tiesioginė kalba pasakojime.

Pasakojimas pagal faktų, detalių, įvykių reikšmingumą (žodžiu ir raštu). Pasakojimo rišlumas.

Aprašymo samprata. Aprašymo sandara: bendras įspūdis, detalės ir vertinimas. Autoriaus požiūris į aprašomus objektus ir jo reiškimas.

Daiktų, gyvūnų, fantastinių būtybių, žmonių, aplinkos, gamtos ir jausmų apibūdinimas (žodžiu ir raštu). Autoriaus siekiai ir jų perteikimas.

Samprotavimas (žodžiu ir raštu). Priežastis ir pasekmė, jų skyrimas.

6.1.2. Kalbos vartojimo ugdymas 7–8 klasių koncentre

*Rekomenduojama medžiaga ir integraciniai ryšiai nurodyti **Metodinėse rekomendacijose**.*

Kalbėjimas, klausymas ir sąveika

Kalbėjimo girdimumas, aiški ir taisyklinga artikuliacija, adresatui tinkamas ir suprantamas tempas.

Skaitymas balsu: skaitymo girdimumas, aiškumas, tempas, pauzės ir intonacija. Raiškūsis skaitymas: sklandus poezijos, prozos, dramos tekstų prasmės perteikimas.

Pagrįstas klausomo ar audiovizualinio teksto turinio, raiškos, intencijos, kalbėjimo kultūros vertinimas.

Aktyvaus klausymosi ir kalbėjimo strategijos, atsižvelgiant į kalbėjimo tikslą, situaciją ir adresatą.

Bendravimas grupėje. Pokalbio inicijavimas ir plėtojimas, dalijimasis informacija ir patirtimi, požiūrio reiškinimas ir pagrindimas, bendro sprendimo priėmimas.

Ginčas ir ginčo taisyklės. Diskusija. Tiesos siekinimas, pritarimas ar prieštaravimas pasirenkant tinkamą kalbinę raišką ir kuriant teigiamus tarpusavio santykius, gebėjimas susitarti. Bendravimo raštu ir žodžiu skirtumai.

Pristatymo situacija, tikslas ir pagrindinės strategijos. Tinkamas žodynas, kalbėjimo tempas, garsumas, intonacija, pauzės. Kontaktas su auditorija. Veido išraiškos, gestų ir bendros laikysenos etiketas.

Skaitymas ir teksto supratimas

Skaitymas kaip vertybė. Skaitymo malonumas. Savarankiškas knygų pasirinkimas.

Tekstų paskirtis ir struktūra. Tekstų grafinės savybės. Skirtingų skaitymo strategijų įvaldymas.

Informacinės technologijos ir tekstas. Informacijos pateikimas internetiniuose tinklalapiuose. Elektroninių informacijos priemonių pasakojimo formos. Audiovizualinis tekstas.

Informacijos paieška, atranka ir kritinis vertinimas. Manipuliacija ir propaganda komercinėje reklamoje ir žiniasklaidos pranešimuose. Komercinių reklamų analizė.

Verbalinio ir neverbalinio teksto pagrindinė mintis, problemos, argumentai. Autoriaus tikslo atpažinimas. Požiūrių reiškinimas tekste. Tiesioginė ir perkeltinė reikšmė.

Kalbos priemonių pasirinkimas susirašinėjant elektroniniu paštu ir pokalbių svetainėse.

Mokslinio ir administracinio stiliaus tekstai, jų paskirtis, sandara, kalbos ypatybės (abstraktumas, konkretumas, logiškumas, terminų vartojimas; standartų laikymasis, kalbos šablonai).

Meninio ir publicistinio stiliaus tekstai, jų raiškos priemonės ir būdingos kalbos ypatybės (individualumas, minties aiškumas, tiesioginis socialinis vertinimas).

Praktinių (taikomųjų) tekstų paskirtis, sandara, kalbos ypatybės. Praktiniai tekstai (informacinės žinutės, instrukcijos, gyvenimo aprašymas, prašymas ir kt.). Stilius ir gramatinė forma.

Rašymas ir teksto kūrimas

Rašto darbų estetika. Stiliaus individualumas.

Kūrybiniai darbai (miniatiūra, esė, interviu, recenzija, eilėraštis ir pan.), naudojantis įvairiomis kalbinės raiškos priemonėmis.

Kalbinės raiškos priemonės: palyginimas, citata, metafora, metonimija, paralelizmas; ironija, kontrastas, inversija, antitezė, elipsė; hiperbolė, litotė. Emocinė leksika.

Kontekstas (žodžio, žodžių junginio ar sakinio vartosenos aplinka). Stilizacija.

Atpasakojimas. Glaustas kūrinio siužeto atpasakojimas, svarstymas apie kūrinį (žodžiu ir raštu). Savarankiškai perskaitytos knygos pristatymas.

Straipsnis. Reikalingos informacijos radimas, kritiškas vertinimas, atranka ir tinkamas panaudojimas. Informacijos šaltinių nurodymas.

Rašinys. Rašymo strategijos. Planavimo būdai ir rašymo etapai. Apmąstymas, temos aspektų išskyrimas, plano apmatai.

Teiginių formulavimas, jų pagrindimas. Argumentuotas požiūris į įvykius, reiškinius ar tekstus. Asmeninės patirties, skaitytų grožinių ir negrožinių tekstų panaudojimas argumentų kūrimui (žodžiu ir raštu). Citavimas.

Sakytinė ir rašytinė raiška, jos lyginimas.

Viešoji kalba bendraamžiams, jos rengimas ir sakymas. Kalbos iliustravimas.

6.1.3. Kalbos vartojimo ugdymas 9–10 klasių konkrente

*Rekomenduojama medžiaga ir integraciniai ryšiai nurodyti **Metodinėse rekomendacijose**.*

Kalbėjimas, klausymas ir sąveika

Bendrinės lietuvių kalbos normų laikymasis ir viešojo bendravimo etika.

Sklandus ir perteikiantis prasmę poezijos, prozos ir dramos ištraukų skaitymas balsu.

Kalbėjimo ir klausymo strategijos. Tinkamų kalbos formų pasirinkimas bendraujant elektroninėmis priemonėmis, atsižvelgiant į bendravimo tikslus, paisant bendravimo dalyvių ir situacijos (kreipimasis, sveikinimasis, pokalbio inicijavimas ir plėtojimas, kultūringas pokalbio pertraukimas, pokalbio išvengimas; telefoninis pokalbis ir pan.).

Bendravimas internetinėse pokalbių svetainėse. Lingvistinė etika, orumas. Komplimentų etika. Anonimiškumo poveikis kalbos vartojimui.

Pristatymo situacija ir tikslai (kam, ką ir kodėl). Žodyno, kalbėjimo tempo, garsumo, intonavimo, vaizdinės medžiagos, neverbalinės raiškos tinkamumas. Klausimų uždavimas pristatančiajam.

Dalijimasis informacija, patirtimi ir nuomone, atsižvelgiant į kalbėjimo situaciją ir adresatą (pokalbis, diskusija, debatai). Argumentuotas problemų kėlimas, svarstymas, pritarimas ar prieštaravimas, atsakingas sprendimų priėmimas. Žodinės diskusijos teiginių ir reikiamos informacijos žymėjimasis klausant pranešimo. Reziumavimas to, kas buvo išgirsta. Klausimų uždavimas kalbėtojui.

Klausomo ar audiovizualinio teksto turinio, raiškos, intencijos, kalbėjimo kultūros, poveikio klausytojui interpretavimas ir vertinimas.

Skaitymas ir teksto supratimas

Skaitymas kaip vertybė. Skaitymo malonumas. Savarankiškas knygų pasirinkimas. Savo ir / ar kitų skaitytojų skaitymo įgūdžių, poreikių, patirties analizė ir įvertinimas (pokalbis, esė, pristatymas, sąrašo sudarymas).

Tekstų tipai, žanrai ir funkciniai stiliai, jų pagrindinės savybės, paskirtis ir raiška. Autoriaus individualybė.

Vadovėlių ir mokslo populiarinimo tekstų kalbos ypatybės ir skaitymo strategijos.

Darbas su tekstu: atpasakojimas, komentarai, santrauka, interpretacija ir kt. Žodinės ir vaizdinės, grafinės medžiagos siejimas.

Įvairūs informacijos šaltiniai ir technologijos. Informacijos paieška, atranka, šaltinių patikimumo vertinimas. Fakto ir požiūrio skyrimas.

Žiniasklaidos paskirtis ir ypatybės. Žiniasklaidos žanrai: naujienos, reportažas, analitinis straipsnis, nuomonė, replika, interviu, reklama. Televizija ir radijas: visuomeniniai ir privatūs transliuotojai. Programų sudarymo principai.

Išgalvotų naujienų problema.

Verbalinio ir neverbalinio teksto idėjos ir intencijos. Teksto sąsajos su kontekstu, įtakos darymo būdai. Tiesioginės ir paslėptos poveikio priemonės. Antraščių paskirtis. Elektroninių informacijos priemonių stilistikos ypatybės. Kalbos laisvė ir jos ribos.

Rašymas ir teksto kūrimas

Sakytinės ir rašytinės kalbos vartojimo specifika. Stilingos kalbos reikalavimai. Leksinės, sintaksinės ir fonetinės stiliaus figūros.

Viešosios kalbos (teisminės, socialinės politinės, proginės ir kt.), jų analizė.

Viešųjų kalbų rengimo ir sakymo strategijos atsižvelgiant į temos pobūdį, tikslus ir poveikį klausytojui. Tikslingas retorinių raiškos priemonių vartojimas.

Akademinė iškalba (pranešimas su vaizdine medžiaga iš tiriamųjų kalbos ar literatūros darbų).

Kūrybiniai darbai (esė, komentarai, anotacijos, recenzijos ir kt.).

Samprotavimas (žodžiu ir raštu) remiantis skaitytais ar girdėtais tekstais. Literatūros ir kultūros tekstų vertinimas. Teminių darbų aplankas (*portfolio*) apie kultūros reiškinius ir asmenybes. Literatūrinis rašinys.

Rašinio planavimas ir rašymas: idėjų rinkimas, plano rengimas; rašinio tema, pagrindinė mintis ir teksto kompozicija.

Reikiamos informacijos paieška bibliotekoje ir internete, kritiškas šaltinių pasirinkimas, tinkamas rėmimasis jais ir jų nurodymas. Tezių rašymas.

Naujienų rašymas: medžiagos ir informacijos šaltinių pasirinkimas ir atsakomybės prisiėmimas už paskelbtą informaciją. Naujienų antraštės.

Interviu rašymas: klausimų tipai; pasirengimas, klausimų uždavimas, rašymas, redagavimas ir sudarymas.

Nuomonių rašymas: savo nuomonės apie diskutuojamą problemą reiškimas ir jos paaiškinimas.

Praktinių tekstų rengimo principai. Praktiniai tekstai (dalykinis laiškas, gyvenimo aprašymas, prašymas, įgaliojimas ir kt.).

Lingvistinis tekstų redagavimas. Tekstų tobulinimas ir skelbimas.

6.2. Kalbos pažinimo turinys**6.2.1. Kalbos pažinimas 5–6 klasėse**

5 klasės turinio apimtis	6 klasės turinio apimtis
Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys	

Kalbos kilmė. Kalbos ir kitų komunikacinių sistemų palyginimas. Kalba kaip bendravimo priemonė. Gimtosios kalbos svarba. Žodžio reikšmė. Žodžių daugiareikšmiškumas. Homonimai. Žodžių vartojimas perkeltine reikšme. Lietuvių kalbos žodyno turtingumas. Sinonimai ir antonimai. Palyginimai. Frazeologizmai. Susipažinimas su žodynais, žinynais, enciklopedijomis (spausdintiniais ir elektroniniais leidiniais). Ką skaitė ir kaip mokėsi lietuvių protėviai: Martyno Mažvydo pirmoji lietuviška knyga – pirmasis lietuvių kalbos vadovėlis, pirmasis eilėraštis (elementoriaus ir eiliuotos prakalbos ištraukos).	Kalba kaip pasaulio pažinimo būdas. Kaip skirtingos kalbos atskleidžia tautos mentalitetą. Lietuvių tautosaka: folkloro, arba tautosakos, samprata, rūšys ir žanrai. Lietuvių kalbos tarmės (supažindinimas). Žodžių kilmė ir raida. Veldiniai. Skoliniai. Naujažodžiai. Pasenę žodžiai. Tarptautiniai žodžiai. Terminai. Lietuvių kalba – mus vienijanti kalba. Tautos ir valstybės kalba. Lietuvos Respublikos Konstitucija (14 str.), Lietuvos Respublikos valstybinės lietuvių kalbos įstatymas (supažindinimas). Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo veikla (supažindinimas).
Fonetika ir rašyba	
Kalbos padargai, jų funkcijos. Garsas ir raidė. Abėcėlė. Garsų klasifikacija (balsiai, priebalsiai, dvingarsiai). Balsiai. Ilgieji ir trumpieji balsiai, jų tarimas ir rašyba. Priešakinės ir užpakalinės eilės balsiai. <i>e-ia</i> rašyba lietuviškų žodžių kamiene. Priebalsiai. Skardieji ir duslieji priebalsiai, jų tarimas ir rašyba. Priebalsių supanašėjimas. Kietieji ir minkštieji priebalsiai, jų tarimas ir rašyba. Minkštumo ženklas. Priebalsio <i>j</i> tarimas ir rašyba lietuviškuose žodžiuose. Dvingarsiai. Dvibalsiai, jų tarimas ir rašyba. Mišrieji dvingarsiai. Mišriųjų dvingarsių su <i>i, u</i> tarimas ir rašyba.	Lietuvių kalbos rašybos principai (fonetinis, morfologinis, tradicinis). Bendrinės tarties normų kartojimas (ilgieji ir trumpieji balsiai, nekirčiuoti ilgieji balsiai, kirčiuoti trumpieji balsiai, balsiai <i>e, é, o</i> ir dvibalsiai <i>ie, uo</i>, mišrieji dvingarsiai su <i>i, u</i>, skardieji ir duslieji priebalsiai, priebalsių supanašėjimas ir susiliejimas, kietieji ir minkštieji priebalsiai, priebalsis <i>j</i>). Tarptautinių žodžių tarimas ir rašyba. Tarptautinių žodžių balsio <i>o</i> tarimas. <i>e-ia</i> rašyba tarptautiniuose žodžiuose. Priebalsio <i>j</i> tarimas ir rašyba tarptautiniuose žodžiuose. Kaitomi ir nekaitomi tarptautiniai žodžiai, jų tarimas ir rašyba.
Žodžių sandara ir rašyba	

Žodžių sandara. Skaidieji ir neskaidieji žodžiai. Reikšminės žodžio dalys: šaknis, galūnė, priešdėlis, priesaga. Sangrąžos dalelytė, jos vieta žodyje. Sudurtinių žodžių jungiamasis balsis. Kamienas ir galūnė. Šaknis – pagrindinė reikšminė žodžių dalis. Šaknies balsių kaita giminiškuose žodžiuose. Trumpųjų ir ilgųjų balsių kaita, tarimas ir rašyba. Priebalsių supanašėjimas ir susiliejimas kamiene ir sudurtiniuose žodžiuose.	Reikšminių žodžio dalių kartojimas. Paprastieji žodžiai ir vediniai. Žodžių darybos būdai. Darybinė žodžio reikšmė. Priešdėlinė daryba. Priešdėlinių vedinių vartojimas, priešdėlių tarimas ir rašyba. Priešdėlių <i>sq-</i> (<i>san-</i>, <i>sam-</i>) ir <i>i-</i> (<i>in-</i>, <i>im-</i>) rašyba ir tarimas. Priesaginė daryba. Priesaginių vedinių vartojimas. Vardažodžio ir veiksmažodžio priesagų tarimas ir rašyba. Galūninė daryba. Galūninių vedinių vartojimas. Galūninės darybos vedinių šaknies trumpųjų ir ilgųjų balsių kaita, tarimas ir rašyba. Sudurtiniai žodžiai, jų jungiamieji balsiai ir rašyba. Žodžių lizdas. Giminiški žodžiai. Nosinių raidžių rašyba žodžių kamiene. Nosinių raidžių rašyba ir tarimas žodžių šaknyje (<i>a, e, i, u</i> : <i>an, en, in, un</i>; <i>q</i> : <i>ę</i> : <i>i</i>; <i>q, ę</i>).
Morfologija ir rašyba	
Kalbos dalių sistema (savarankiškosios ir nesavarankiškosios kalbos dalys, linksniuojamosios, asmenuojamoji, nekaitomosios kalbos dalys). Daiktavardis. Daiktavardžio reikšmė. Bendriniai ir tikriniai daiktavardžiai. Didžiųjų raidžių rašymas. Sudėtinių pavadinimų rašybos ypatumai. Daiktavardžio gramatiniai požymiai, linksniuotės. Linksniai, jų sintaksinės funkcijos ir vartojimas. Nelinksniuojamieji daiktavardžiai. Daiktavardžio linksnų galūnių rašyba. Priešdėlinių ir priesaginių daiktavardžių tarimas ir rašyba. Veiksmažodžių valdomi linksniai ir jų vartojimas. Būdvardis. Būdvardžio reikšmė. Kokybiniai ir santykiniai būdvardžiai.	Linksniuojamųjų kalbos dalių kartojimas. Veiksmažodis. Reikšmė ir gramatiniai požymiai. Pagrindinės veiksmažodžio formos. Asmenuojamosios veiksmažodžio formos. Veiksmažodžių asmenuotės ir asmenavimas. Veiksmažodžio nuosakos ir laikai. Tiesioginė nuosaka. Tiesioginės nuosakos esamasis, būtasis kartinis, būtasis dažninis ir būsimasis laikai, jų vartojimas. Būsimojo laiko III asmens tarimas ir rašyba. Tariamoji nuosaka, daryba, vartojimas ir rašyba. Liepiamoji nuosaka, daryba, vartojimas ir rašyba. Veiksmažodžių šaknies balsių kaita ir rašyba. Nosinių raidžių rašyba veiksmažodžių šaknyse (su išvestinių žodžių rašyba) ir tarimas.

Būdvardžio gramatiniai požymiai, linksniuotės. Būdvardžio linksnių galūnių rašyba. Būdvardžio derinimas su daiktavardžiu. Būdvardžio valdymas. Priešdėlinių ir priesaginių būdvardžių tarimas ir rašyba. Būdvardžio bevardė giminė, vartojimas ir rašyba. Būdvardžio laipsniai, jų vartojimas ir rašyba. Įvardžiutiniai būdvardžiai, jų linksniavimas, vartojimas ir rašyba. Įvardis. Įvardžio reikšmė. Įvardžio skyriai. Įvardžio gramatiniai požymiai. Įvardžio linksniavimas, vartojimas ir rašyba. Būdvardiškai vartojamų įvardžių kirčiavimo ypatumai (<i>toks, -ia, šioks, -ia, anoks, -ia, kažkoks, -ia</i> ir kt.). Skaitvardis. Skaitvardžio reikšmė. Skaitvardžio skyriai. Skaitvardžio gramatiniai požymiai. Pagrindinių kiekinių skaitvardžių kirčiavimo ypatumai (<i>keturi, penki, šeši</i> ir kt.). Dauginių ir kuopinių skaitvardžių daryba, vartojimas ir rašyba. Įvardžiutinių skaitvardžių linksniavimas, vartojimas ir rašyba. Romėniški ir arabiški skaitmenys, vartojimas. Datos, matų, piniginių vienetų ir kitos santrumpos.	Veiksmažodžių daryba. Priešdėlinių ir priesaginių veiksmažodžių vartojimas ir rašyba. Sangražiniai ir beasmeniai veiksmažodžiai. Jų vartojimas ir rašyba. Prieveiksmis. Prieveiksmio reikšmė. Prieveiksmio skyriai. Prieveiksmio gramatiniai požymiai. Prieveiksmių daryba, laipsniavimas, vartojimas ir rašyba. Prieveiksmių su priesaga <i>-(i)ai</i> kirčiavimas. Prielinksniai ir polinksniai. Linksniai su prielinksniais ir jų sintaksinės funkcijos. Prielinksnių konstrukcijų ir polinksnių vartojimas.
Sintaksė ir skyryba	
Žodžių junginio sąvoka. Žodžių junginio pagrindinis ir priklausomasis žodis. Sakinio sąvoka. Sakinių rūšys pagal sakymo tikslą. Tiesioginiai, klausiamieji ir skatinamieji sakiniai. Šaukiamieji sakiniai. Skyrybos ženklai sakinio gale. Sakinio intonacija. Sakinio gramatinis centras. Vientisinis ir sudėtinis sakiny.	Vientisinio sakinio kartojimas. Sudėtinio sakinio sąvoka. Būdingiausi sudėtinių sujungiamųjų (dėmenys sujungti jungtukais <i>o, bet, tačiau, dėl to, todėl</i>) ir prijungiamųjų (dėmenys sujungti <i>kad, jog, kai, nes, kadangi, nors, kuris, jei, jeigu</i>) sakinių skyrybos atvejai. Kablelis tarp sudėtinio bejungtukio sakinio dėmenų.

Vientisinio sakinio sąvoka. Sakinio dalys. Pagrindinės ir antrininkės sakinio dalys. Tarinys ir veiksny. Papildinys. Vietos, laiko ir būdo aplinkybės. Pažyminys. Vienarūšės sakinio dalys, būdingiausi jų skyrybos atvejai (kablelis prieš kartojamą jungtuką <i>ir</i>, taip pat prieš vienarūšės sakinio dalis jungiančius jungtukus <i>o, bet, tačiau</i>). Būdingiausi kreipinio skyrybos atvejai.	Tiesioginės kalbos skyryba su autoriaus žodžiais (būdingiausi atvejai). Vientisinių ir sudėtinių sakinių sintaksinis nagrinėjimas.

6.2.2. Kalbos pažinimas 7–8 klasėse

7 klasės turinio apimtis	8 klasės turinio apimtis
Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškiny	
Pasaulio kalbos. Pasaulio kalbų genealoginė klasifikacija (supažindinimas). Indoeuropiečių kalbų šeima. Baltų kalbos. Lietuvių asmenvardžiai. Vardų ir pavardžių kilmė. Vietovardžių kilmė. Kalbos ir tautos ryšys. Kalba – materialios ir dvasinės kultūros reiškėja, tautos savasties saugotoja. Liaudies dainose atsiskleidžianti tautos savastis.	Bendrinė kalba ir jos funkcijos. Kalbos normos samprata. Norminė ir nenorminė leksika. Oficialus ir neoficialus bendravimas. Reikalų raštai (prašymas, pasiaiškinimas, CV, motyvacinis laiškas, skelbimas, kvietimas, elektroninis laiškas, renginio programa ir pan.). Jausmaženklių funkcijos ir vartojimas. Lietuvių kalbos tarmės. Tarmės – gyvosios kalbos lobynas, bendrinės kalbos turtinimo ir palaikymo šaltinis. Kalbos atmainos (tarmė, sociolektas, žargonas, medialektas) ir jų santykis su bendrine kalba. Kalba – asmens socialinės tapatybės kūrimo įrankis.
Fonetika ir kirčiavimas	
Žodžio skiemuo. Skiemens pagrindas. Ilgieji ir trumpieji skiemenys. Kirčiuoti ir nekirčiuoti skiemenys. Kirtis. Kirčio ženklai. Kirčio reikšmė. Trumpųjų skiemenų kirčiavimas. Ilgieji kirčiuoti skiemenys. Priegaidės, jų rūšys. Priegaidžių tarimas ir nustatymas (būdingiausi atvejai).	Pagrindinių trumpųjų ir ilgųjų skiemenų kirčiavimo taisyklių kartojimas. Praktinės kirčiavimo taisyklės. Priešpaskutinio skiemens taisyklė ir jos taikymas vardažodžiui ir veiksmažodžiui. Daugiskaitos naudininko taisyklė ir jos taikymas (vietininko kirčiavimas). Naudojimas kirčiavimo žodynais ir elektroninėmis kirčiuoklėmis.

Pagrindinės kirčiavimo taisyklės. Padėtinio ilgumo balsių <i>a, e</i> kirčiavimas. Ilgųjų žodžio galo skiemenų kirčiavimas. Skiemenų, kurių pagrindą sudaro dvigarsiai (išskyrus <i>ie</i> ir <i>uo</i>), kirčiavimas. Tarptautinių žodžių kirčiavimas (būdingiausi atvejai). Naudojimas kirčiavimo žodynais ir elektroninėmis kirčiuoklėmis.	
Morfologija ir rašyba	
Asmenuojamųjų veiksmažodžio formų kartojimas. Neasmenuojamosios veiksmažodžio formos. Dalyvis. Dalyvio reikšmė. Dalyvio gramatiniai požymiai. Dalyvių rūšys. Veikiamieji ir neveikiamieji dalyviai. Veikiamųjų dalyvių laikai, daryba, vartojimas. Veikiamųjų dalyvių linksniavimas, rašyba. Neveikiamųjų dalyvių laikai, daryba, vartojimas. Neveikiamųjų dalyvių linksniavimas, rašyba. Sangražiniai dalyviai ir jų rašyba. Įvardžiutiniai dalyviai, jų linksniavimas, rašyba ir vartojimas. Pusdalyvis. Pusdalyvio reikšmė. Pusdalyvio gramatiniai požymiai, daryba, vartojimas ir rašyba. Padalyvis. Padalyvio reikšmė. Padalyvio gramatiniai požymiai, daryba, vartojimas ir rašyba. Jungtukas. Jungtuko reikšmė. Jungtukų skyriai: sujungiamieji ir prijungiamieji jungtukai (supažindinimas).	Neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų kartojimas. Dalelytė. Dalelytės reikšmė, vartojimas, rašyba. Jaustukas. Jaustuko reikšmė, vartojimas, rašyba. Ištiktukas. Ištiktuko reikšmė, vartojimas, rašyba. Žodžių rašymas kartu ir atskirai. Kalbos dalių gramatinių požymių, vartojimo ir rašybos kartojimas ir apibendrinimas.
Sintaksė ir skyryba	
Žodžių junginys. Žodžių junginių rūšys pagal sintaksinį ryšį. Prijungiamieji žodžių junginiai, jų pagrindinis ir priklausomasis žodis. Pagrindinio ir priklausomojo žodžio jungimo būdai: valdymas, derinimas ir šliejimas. Žodžių junginiai, sudaryti abipusės sąsajos ryšiu. Žodžių junginių rūšys pagal pagrindinio žodžio kalbos dalį. Veiksmažodiniai, daiktavardiniai ir būdvardiniai žodžių junginiai.	Skyryba ir jos paskirtis. Skiriamieji ženklai, jų reikšmės ir intonacija. Sakinio požymiai. Vientisinis sakinys. Vientisinių sakinių skirstymas. Išplėstiniai ir neišplėstiniai sakiniai. Asmeniniai ir beasmeniniai sakiniai. Nepilnieji sakiniai.

Aktualūs žodžių junginių vartojimo atvejai. Linksniai, valdomi veiksmažodžių *atitikti, atstovauti, aukotis, kreiptis, nusimanyti, pasiekti, pripildyti, skolintis* ir kt., galininkinių veiksmažodžių su neiginiu *ne-*, būdvardžių *atsparus, atviras, dosnus, gabus, gausus, panašus, sotus, turtingas* ir kt. Dvejetainiai linksniai.

Sakinio dalies sąvoka. Sakinio dalių nustatymo būdai (formalusis ir semantinis sakinio nagrinėjimo aspektas). Sakinio dalių variantiškumas. Sakinio dalių ir kalbos dalių santykiai.

Pagrindinės ir antrinės sakinio dalys.

Veiksny. Veiksnių raiška.

Tarinys. Grynasis, sudurtinis, suvestinis, mišrusis tarinys ir jų raiška. Galimybė rašyti brūkšnį vietoj praleistos jungties.

Papildinys. Papildinio raiška.

Aplinkybės, jų rūšys (vietos, laiko, būdo ir kiekybės, priežasties, sąlygos, nuolaidos ir tikslo) ir raiška. Išplėstinės dalyvinės, pusdalyvinės, ir padalyvinės aplinkybės. Galimybė rašant jas skirti kableliais.

Pažyminys. Derinamieji ir nederinamieji pažyminiai, jų raiška ir skyryba. Išplėstiniai pažyminiai, jų raiška ir skyryba. Priedėlis, jo semantika ir skyryba.

Vienarūšės sakinio dalys. Vienarūšių sakinio dalių požymiai, jungimas, intonacija. Vienarūšiai ir nevienarūšiai derinamieji pažyminiai. Vienarūšių sakinio dalių skyryba.

Aiškinamosios sakinio dalys, jų požymiai ir intonacija. Aiškinamųjų sakinio dalių su įvairiais jungiamaisiais žodžiais skyryba. Aiškinamųjų sakinio dalių be jungiamojo žodžio skyryba. Daugianarės aiškinamosios sakinio dalys ir jų skyryba.

Lyginamųjų posakių skyryba.

Žodžiai ir posakiai, klausimais nesusiję su sakiniu. Kreipinys ir jo raiška. Kreipinio skyryba. Įterpiniai. Įterpinių reikšmė. Dažniausiai įterpiniais einantys žodžiai ir žodžių junginiai. Įterpinių skyryba.

6.2.3. Kalbos pažinimas 9–10 (gimnazijų I–II) klasėse

9 (gimnazijų I) klasės turinio apimtis	10 (gimnazijų II) klasės turinio apimtis
Kalba kaip socialinis, kultūrinis ir istorinis reiškinys	
Kalbos kitimas, kitų kalbų ir globalizacijos procesų poveikis lietuvių kalbai. Dvikalbystė ir daugiakalbystė. Kalba ir informacinės technologijos. Dabartinė lietuvių kalbos situacija. Leksika – greitai kintanti kalbos sistemos dalis. Lietuvių kalbos tradicijos ir pokyčių dermė. Praktinė žodynų paskirtis. <i>Bendrinės lietuvių kalbos žodynas</i> – svarbiausias kalbos norminamasis leidinys. Didysis <i>Lietuvių kalbos žodynas</i> – lietuvių pasaulėvaizdžio, kultūros ir istorijos šaltinis.	Seniausi rašytiniai lietuvių kalbos šaltiniai (M. Mažvydas, J. Bretkūnas, M. Daukša ir kt.). Pagrindiniai lietuvių kalbos tyrėjų ir ugdytojų darbai, jų reikšmė (D. Kleinas, A. Šleicheris, K. Sirvydas, J. Jablonskis, K. Būga, Pr. Skardžius, J. Balčikonis ir kt.). Kalbos istorija ir leksika. K. Sirvydas „Trijų kalbų žodynas“ (susipažinimas su pirmuoju lietuvių kalbos žodynu). Kalbos tiriamųjų darbų principai (tikslas, hipotezė, šaltiniai, metodika, medžiagos atranka, analizė, rezultatų apibendrinimas ir pristatymas) ir praktinis jų taikymas.
Fonetika ir kirčiavimas	
Bendrinės tarties normų kartojimas (ilgieji ir trumpieji balsiai, nekirčiuoti ilgieji balsiai, kirčiuoti trumpieji balsiai, balsiai <i>e, é, o</i> ir dvibalsiai <i>ie, uo</i>, mišrieji dvigarsiai su <i>i, u</i>, skardieji ir duslieji priebalsiai, priebalsių supanašėjimas, kietieji ir minkštieji priebalsiai, priebalsis <i>j</i>). Praktinių kirčiavimo taisyklių kartojimas (priešpaskutinio skiemens taisyklė, daugiskaitos naudininko taisyklė). Kirčiuotės ir jų požymiai. Kirčiuočių žymėjimas žodynuose. Kirčiuotės nustatymas (supažindinimas). Kirčiuočių sąsaja su praktinėmis kirčiavimo taisyklėmis. Aktualūs kirčio atitraukimo atvejai (vienaskaitos vardininkas, išskyrus <i>-(i)as</i>, vienaskaitos	Taisyklingos tarties ir kirčiavimo įgūdžių tobulinimas ir įtvirtinimas. Naudojimas kirčiavimo žodynais ir elektroninėmis kirčiuoklėmis.

įnagininkas, vienaskaitos vietininkas, daugiskaitos galininkas, daugiskaitos vietininkas). Naudojimasis kirčiavimo žodynais ir elektroninėmis kirčiuoklėmis.	
Morfologija ir rašyba	
Linksniuojamųjų kalbos dalių aktualūs rašybos atvejai ir jų kartojimas. Asmenuojamųjų ir neasmenuojamųjų veiksmažodžio formų aktualūs rašybos atvejai ir jų kartojimas. Žodžių rašymas kartu ir atskirai (kartojimas). 4 Aktualūs linksnių (dvejybiniai linksniai, dalies kilmininkas ir kt.), prielinksnių ir veiksmažodžio formų (pusdalyvių, padalyvių) vartojimo atvejai. 4	Morfologijos, žodžių sandaros kurso ir rašybos kartojimas. Gramatinių formų, linksnių, prielinksnių ir polinksnių, veiksmažodžio formų vartojimo įtvirtinimas.
Sintaksė ir skyryba	
Vientisinio sakinio kartojimas. Sudėtinis sakinytis. Sudėtinių sakinių rūšys pagal dėmenų jungimo priemonės: jungtukiniai ir bejungtukiai sakiniai. Sudėtiniai jungtukiniai sakiniai: sujungiamieji ir prijungiamieji sakiniai. Sudėtiniai sujungiamieji sakiniai. Sudedamojo, gretinamojo bei priešinamojo, skiriamamojo ir paremiamojo sujungimo sakiniai, jų vartojimas ir skyryba. Sudėtiniai prijungiamieji sakiniai. Prijungiamojo sakinio pagrindinis ir priklausomasis šalutinis dėmuo. Prijungiamieji jungtukai ir kiti jungiamieji žodžiai (santykiniai įvardžiai,rieveksmiai, dalelytės). Šalutinio dėmens vieta. Šalutinių dėmenų rūšys: veiksnio ir papildinio, pažyminio, tarinio ir aplinkybių (vietos, laiko, būdo ir kiekybės, priežasties, sąlygos, nuolaidos ir tikslo) šalutiniai dėmenys ir jų vartojimas. Prijungiamieji sakiniai su keliais vienuarūšiais ir nevienarūšiais šalutiniais dėmenimis. Šalutinių dėmenų laipsniai. Prijungiamųjų sakinių skyryba.	Tiesioginės ir netiesioginės kalbos sąvoka. Autoriaus žodžių vieta sakiniuose su tiesiogine kalba. Tiesioginės kalbos skyryba brūkšniais ir kabutėmis. Tiesioginės kalbos keitimas netiesiogine. Citatų skyryba. Žodžių tvarka sakinyje. Loginis kirtis. Inversija. Vientisinių ir sudėtinių sakinių sintaksinio nagrinėjimo ir skyrybos įgūdžių įtvirtinimas.

Sudėtiniai bejungtukiai sakiniai. Jų dėmenis siejanti atitinkama intonacija ir tų dėmenų prasminiai santykiai. Sudėtinių bejungtukių sakinių vartojimas ir jų skyryba (kablelis, kabliataškis, brūkšnys ir dvitaškis).

Mišrieji sudėtiniai sakiniai, jų dėmenų jungimo būdai ir vartojimas.

Sudėtinių sakinių sinonimika.

Aktualūs sudėtinio sakinio dėmenų ir sakinio dalių jungimo atvejai.

6.3. Literatūros ir kultūros pažinimo turinys

Baigę Lietuvių kalbos ir literatūros pradinio ugdymo programą mokiniai turėtų gebėti vartoti šias literatūros teorijos sąvokas: tema, pagrindinė mintis, įvykis, veiksmo laikas, veiksmo vieta; pasaka, sakmė, padavimas, mįslė, patarlė, skaičiuotė, pamėgdžiojimas; rašytojas, pavadinimas, dailininkas, iliustracija, literatūrinė pasaka, apsakymas, pagrindinis veikėjas, pasakų personažai, drama, poetas, eiliuotas ir neeiliuotas kūrinys, eilėraštis, eilėraščio nuotaika, melodija.

6.3.1. Literatūros ir kultūros pažinimas 5 klasėje

Nagrinėjimo aspektai

Rašytinis tekstas ir knygos menas. Skaitymo malonumas ir vertė.

Grožinė literatūra. Epikos, dramos ir lyrikos samprata.

Poetinės ir buitinės kalbos skirtumai (posmas, eiliuota kalba, rimas, ritmas).

Kūrinio tema ir pagrindinė mintis, idėja.

Veikėjų tipai (pagrindiniai ir antraeiliai veikėjai, herojai ir antiherojai). Veikėjų lyginimas.

Veikėjo portretas, vidaus ir išorės bruožai. Veikėjas ir pasakotojas. Skaitytojo santykis su kūrinio veikėju (tapatinimasis ir kritiškumas).

Siužetas ir jo kūrimo principai. Pasakojimo pradžia, eiga, kulminacija ir pabaiga. Įvykis ir intriga.

Vizualiniai pasakojimai: žodžio ir vaizdo ryšys.

Nagrinėjant kūrinius šiais aspektais vartojamos šios literatūros teorijos sąvokos:

žanras, apsakymas, pasakėčia, inscenizacija, aprašymas, pasakojimas, samprotavimas, pasakotojas, dialogas, antonimas, sinonimas, posmas, rimas, ritmas, lyrinis „aš“, deminutyvas, epitetas, įsmeninimas (personifikacija), frazeologizmas, palyginimas, įvaizdis, pagrindiniai ir antraeiliai veikėjai, herojai, antiherojai, erdvė, ekspozicija, veiksmo užuomazga, veiksmo eiga, kulminacija, atomazga.

Grožinė literatūra ir kiti tekstai

Per pamokas nagrinėjama įvairių literatūros tipų, rūšių ir žanrų kūrinių. Iš jų bent 5 stambesnės formos kūriniai (romanai, apysakos, dramos), smulkesnių žanrų kūriniai (apsakymai, eilėraščiai ir pan.), kiti kultūros tekstai.

*Rekomenduojami pasirinkti kūriniai ir kita kontekstinė literatūra nurodyta **Metodinėse rekomendacijose**.*

Privaloma nagrinėti	Privaloma nagrinėti pasirenkant kūrinius
Jonas Biliūnas „Kliudžiau“ Šatrijos Ragana „Vyšnios“	Publicistika, poezijos ir prozos kūriniai skaitymo tema Rašytojų pasakojimai apie kūrybą ir skaitymą Knygnešių pasakojimai ir pasakojimai apie knygnešius Lietuvių pasakos Literatūrinė pasaka Scenos pasaka arba drama Patarlės, pasakėčios Lietuvių literatūros kūriniai Pasaulinės literatūros klasikos kūriniai Vizualiniai pasakojimai
Lietuvos kultūros reiškiniai ir asmenybės: lietuvių tautosaka, knygnešystė; Jonas Biliūnas, Šatrijos Ragana	

6.3.2. Literatūros ir kultūros pažinimas 6 klasėje

Nagrinėjimo aspektai

Tiesioginė ir netiesioginė reikšmė (potekstė), alegorinis vaizdavimas. Literatūros kūrinio daugiareikšmiškumas. Kūrinių lyginimas.

Pasakotojo santykis su vaizduojamu pasauliu (pasakotojas, pasakotojas-istorijos dalyvis, pasakotojas-liudininkas). Pirmojo ir trečiojo asmens pasakojimas. Patikimas ir nepatikimas pasakotojas. Visažinis pasakotojas.

Žiūros taškas: nulinis, išorinis, vidinis.

Pasakotojo ir veikėjų kalba. Dialogas prozos tekstuose.

Pokalbis literatūroje ir šiuolaikinėse medijose.

Kalbos funkcijos. Poetinė funkcija.

Erdvės ir laiko reikšmės, simboliškumas kūrinyje.

Jausminių būsenų meninė raiška poezijoje ir prozoje.

Estetinis išgyvenimas literatūroje ir mene.

Nagrinėjant kūrinis šiais aspektais vartojamos šios literatūros teorijos sąvokos:

kūrinio problema, potekstė, aliuzija, lyrinis subjektas, mitas, legenda, apysaka, romanas, himnas, alegorija, įsmeninimas (personifikacija), aliteracija, asonansas, onomatopėja, kontrastas, palyginimas, kartojimas, metafora, retorinis klausimas, retorinis sušukimas, nutylėjimas.

Grožinė literatūra ir kiti tekstai

Per pamokas nagrinėjama įvairių literatūros tipų, rūšių ir žanrų kūrinių. Iš jų bent 5 stambesnės formos kūriniai (romanai, apsakos, dramos), smulkesnių žanrų kūriniai (apsakymai, eilėraščiai ir pan.), kiti kultūros tekstai.

*Rekomenduojami pasirinkti kūriniai ir kita kontekstinė literatūra nurodyta **Metodinėse rekomendacijose**.*

Privaloma nagrinėti	Privaloma nagrinėti pasirenkant kūrinis
Antanas Baranauskas „Anykščių šilelis“	Esė apie pasakojimą
Vincas Kudirka „Tautiška giesmė“	Sakmės, mitai, legendos
Maironis „Milžinų kapai“, „Lietuva brangi“	Lietuvių poezija
Šatrijos Ragana „Irkos tragedija“	Publicistika
Vanda Juknaitė „Tariamasi iš tamsos“	Lietuvių literatūros kūriniai
	Pasaulinės literatūros klasikos kūriniai
Lietuvos kultūros reiškiniai ir asmenybės: Lietuvos valstybės himnas (Tautiška giesmė); Antanas Baranauskas, Vincas Kudirka, Maironis.	

6.3.3. Literatūros ir kultūros pažinimas 7 klasėje**Nagrinėjimo aspektai**

Publicistikos ir grožinės literatūros panašumai ir skirtumai.

Metaforos, simbolio vertė literatūroje.

Poetiniai žanrai ir eilėraščių tipai.

Dramatizmas literatūroje.

Dialogai, monologai, remarkos dramos kūrinuose.

Konfliktas literatūroje (vidinis, išorinis). Draminis konfliktas.

Kelionė literatūroje ir mene. Kelionių literatūros bruožai. Kelionių tema medijose.

Distopija, distopinės literatūros bruožai. Distopijos bruožai šiuolaikinėse medijose, filmuose.

Nagrinėjant kūrinis šiais aspektais vartojamos šios literatūros teorijos sąvokos:

sonetas, poema, lyrika, metafora, simbolis, novelė, romanas, kūrinio vertybės, veikėjo charakteris, monologas, dramatis dialogas, replika, remarka, vidinis konfliktas, išorinis konfliktas, distopija.

Grožinė literatūra ir kiti tekstai

Per pamokas nagrinėjama įvairių literatūros tipų, rūšių ir žanrų kūrinių. Iš jų bent 5 stambesnės formos kūriniai (romanai, apysakos, dramos), smulkesnių žanrų kūriniai (apsakymai, eilėraščiai ir pan.), kiti kultūros tekstai.

*Rekomenduojami pasirinkti kūriniai ir kita kontekstinė literatūra nurodyta **Metodinėse rekomendacijose**.*

Privaloma nagrinėti	Privaloma nagrinėti pasirenkant kūrinius
Vytautas Mačernis. Sonetai, laišakai Kazys Binkis „Atžalynas“ Bronius Radzevičius. Novelė Jonas Biliūnas „Laimės žiburys“ Antoine de Saint-Exupery „Mažasis princas“	Lietuvių poezija Publicistika, eseistika Lietuvių kelionių literatūra Distopinė literatūra, distopinis filmas Lietuvių literatūros kūriniai Pasaulinės literatūros klasikos kūriniai
Lietuvos kultūros reiškiniai ir asmenybės: lietuvių kelionių literatūra; Vytautas Mačernis; Kazys Binkis.	

6.3.4. Literatūros ir kultūros pažinimas 8 klasėje

Nagrinėjimo aspektai

Lyrizmas literatūroje. Lyrinio subjekto raiška poezijoje. Poetinės kalbos grožis.

Tragizmas literatūroje.

Tragedijos žanro ypatumai (protagonistas, antagonistas, kolizija).

Komizmas literatūroje (humoras, ironija, groteskas, sarkazmas). Parodija, satyra, komedija.

Literatūros kūrinys ir jo kontekstas (biografinis, kultūrinis, literatūrinis, istorinis, politinis ir kt.)

Memuarinė literatūra, dokumentikos ir grožinės literatūros ryšiai. Atsiminimai, dienoraščiai, laiškai. Dokumentinės literatūros santykis su medijomis.

Nagrinėjant kūrinius šiais aspektais vartojamos šios literatūros teorijos sąvokos:

lyrizmas, baladė, romansas, poema, tragizmas, komizmas, komedija, humoras, ironija, groteskas, sarkazmas, parodija, satyra, tragedija, protagonistas, antagonistas, kolizija, literatūros kūrinio kontekstas, memuarai, dienoraštis.

Grožinė literatūra ir kiti tekstai

Per pamokas nagrinėjama įvairių literatūros tipų, rūšių ir žanrų kūrinių. Iš jų bent 5 stambesnės formos kūriniai (romanai, apysakos, dramos), smulkesnių žanrų kūriniai (apsakymai, eilėraščiai ir pan.), kiti kultūros tekstai.

*Rekomenduojami pasirinkti kūriniai ir kita kontekstinė literatūra nurodyta **Metodinėse rekomendacijose**.*

Privaloma nagrinėti	Privaloma nagrinėti pasirenkant kūrinius
Viljamas Šekspyras. Sonetai, „Romeo ir Džuljeta“	Lietuvių meilės lyrika
Maironis „Jūratė ir Kastytis“	Istorinė literatūra
Kazys Boruta „Baltaragio malūnas“	Memuarinė literatūra
Icchokas Rudaševskis „Vilniaus geto dienoraštis“	Komiškoji literatūra
Dalia Grinkevičiūtė. Atsiminimai	Lietuvių literatūros kūriniai
Bernardas Brazdžionis „Aš čia – gyva“	Pasaulinės literatūros klasikos kūriniai
Lietuvos kultūros reiškiniai ir asmenybės: Lietuvos istorija literatūroje, tautosaka modernioje literatūroje; Bernardas Brazdžionis, Kazys Boruta.	

6.3.5. Literatūros ir kultūros pažinimas 9 klasėje

Nagrinėjimo aspektai

Poetinės kalbos įtaiga, talpumas ir daugiareikšmiškumas: skirtingų perskaitymų galimybės.

Kontekstinė kūrinio analizė (biografinis, literatūrinis, istorinis, kultūrinis, politinis, filosofinis, egzistencinis kontekstai).

Lyginamoji kūrinų analizė. Grožio ir bjaurumo santykis.

Estetika ir etika. Kūrinys kaip vertybių sistema.

Realistinis vaizdavimas. Tikroviškumas, įtikinamumas literatūroje, mene ir medijose.

Literatūra nacionalinės kultūros kontekste. Literatūra ir tapatybė.

Literatūros ir literatūrinės tradicijos aktualumas ir aktualizavimas. Globalios problemos literatūroje.

Tradicijos transformacijos. Stilizacija, intertekstualumas. Kūrybiškas ir epigoniškas santykis su tradicija.

Poezija ir dailė, fotografija: papildymas, prieštaravimas, pakartojimas, aiškinimas.

Nagrinėjant kūrinius šiais aspektais vartojamos šios literatūros teorijos sąvokos:

kultūros epocha, lyginamoji analizė, interpretacija, stilizacija, intertekstualumas, autobiografija, lyrinis vyksmas, metras, elipsė, metonimija, parafrazė, paralelė, fabula, pasakojimas I a., pasakojimas III a., vidinis monologas, sąmonės srautas, groteskas, sarkazmas, retorika.

Grožinė literatūra ir kiti tekstai

Per pamokas nagrinėjama įvairių literatūros tipų, rūšių ir žanrų kūrinių. Iš jų bent 5 stambesnės formos kūriniai (romanai, apysakos, dramos), smulkesnių žanrų kūriniai (apsakymai, eilėraščiai ir pan.), kiti kultūros tekstai.

*Rekomenduojami pasirinkti kūriniai ir kita kontekstinė literatūra nurodyta **Metodinėse rekomendacijose**.*

Privaloma nagrinėti	Privaloma nagrinėti pasirenkant kūrinius
Vanda Juknaitė „Išsiduosi. Balsu“ Ignas Šeinius „Kuprelis“ Mikalojus Daukša „Prakalba į malonųjį skaitytoją“ (ištrauka) Kristijonas Donelaitis „Metai“ (ištraukos) Žemaitė „Martė“ Vincas Krėvė „Skerdžius“ Ieva Simonaitytė „Aukštųjų Šimonių likimas“ E. M. Remarkas (Erich Maria Remarque) „Vakarų fronte nieko naujo“	Tekstai apie knygos ir skaitymo vertę Poezija ir publicistika apie žmogų, tėvynę, kalbą Lietuvių liaudies dainos Dainiškoji lietuvių poezija Pasakojamoji tautosaka Tradicijos transformacija ir vizualieji tekstai Lietuvių literatūros kūriniai Pasaulinės literatūros klasikos kūriniai

Lietuvos kultūros reiškiniai ir asmenybės: lyrinė lietuvių dainų tradicija, dainiškoji poezija, tautinės bendruomenės tapatybė (vertybės, papročiai, principai); Kristijonas Donelaitis, Žemaitė, Ieva Simonaitytė.

6.3.6. Literatūros ir kultūros pažinimas 10 klasėje

Nagrinėjimo aspektai

Kontekstinė kūrinio analizė (biografinis, literatūrinis, istorinis, kultūrinis, politinis, filosofinis, egzistencinis, mitologinis, biblinis kontekstai).

Lyginamoji kūrinų analizė. Kintanti grožio samprata.

Senieji ir šiuolaikinės visuomenės mitai ir literatūra. Mitiniai ir keliaujantys motyvai, siužetai ir herojai mene ir literatūroje, medijose.

Antikinių ir biblinių motyvų ir pasakojimų svarba kultūrai ir literatūrai.

Antikinių ir biblinių motyvų transformacijos literatūroje.

Modernistinė ir postmodernistinė literatūra. Tradicijos transformacijos. Stilizacija, intertekstualumas. Literatūros ir kino, literatūros ir medijų santykis.

Stereotipai ir klišės. Originalumo, meninės vertės problema literatūroje. Individualaus estetinio vertinimo argumentavimas.

Nagrinėjant kūrinius šiais aspektais vartojamos šios literatūros teorijos sąvokos:

antika, herojinis epas, fabula, strofa, choras, scena, klasikinė literatūra, išminties raštija, parabolė, naratyvas, psalmė, sentencija, archetipas, aliuzija, motyvas, modernizmas, postmodernizmas, parodija, pastišas; retorinės figūros.

Grožinė literatūra ir kiti tekstai

Per pamokas nagrinėjama įvairių literatūros tipų, rūšių ir žanrų kūrinių. Iš jų bent 5 stambesnės formos kūriniai (romanai, apysakos, dramos), smulkesnių žanrų kūriniai (apsakymai, eilėraščiai ir pan.), kiti kultūros tekstai.

*Rekomenduojami pasirinkti kūriniai ir kita kontekstinė literatūra nurodyta **Metodinėse rekomendacijose**.*

Privaloma nagrinėti	Privaloma nagrinėti pasirenkant kūrinius
R. Bredberis (Ray Bradbury) „451° Farenheito“ Graikų mitai	Mitą interpretuojantys lietuvių poetų eilėraščiai Epą interpretuojantys lietuvių poetų eilėraščiai

Bus koreguojamas gavus savivaldybių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų metodinių būrelių pastabas ir pasiūlymus

Homerą „Iliada“, „Odisėja“ (pasirinktos giesmės) Sofoklis „Antigonė“ Senasis ir Naujasis Testamentai (ištraukos) Dantė „Dieviškoji Komedija“ (ištraukos) M. de Servantesas „Don Kichotas“ (ištraukos) Kostas Ostrauskas „Jūratė ir Kastytis“	Lietuvių poezija, proza, esė bibliniais motyvais Riterinis romanas ar herojinis epas ir jų atspindžiai lietuvių literatūroje Viduramžių Lietuvos tekstai XX–XXI a. literatūros kūrinys, atspindintis santykį su tradicija
Mokiniai plačiau supažindinami su šiais kultūros reiškiniiais: Antikos mitai, epas, Biblija, Viduramžių herojai ir idealai, kultūrinė atmintis.	

7. Vertinimas

Mokant lietuvių kalbos ir literatūros derinami diagnostinis, formuojamasis (ugdomasis), kaupiamasis ir apibendrinamasis vertinimai.

Diagnostinis vertinimas taikomas mokymosi etapų (kurso dalies, trimestro, pusmečio ar pan.) pradžioje. Jis padeda stebėti kiekvieno mokinio asmeninę pažangą ir numatyti perspektyvą.

Formuojamasis (ugdomasis) vertinimas siekiant geresnių mokymosi rezultatų taikomas nuolat.

Kaupiamasis vertinimas remiasi kasdieniu mokinių stebėjimu, savarankiškų, kūrybinių, tiriamųjų, namų darbų rezultatais. Stebimas mokinių darbo procesas, veiklos rezultatai, vertybinės nuostatos.

Apibendrinamasis vertinimas atliekamas baigus platesnę temą ar mokymosi etapų pabaigoje. Jis padeda įvertinti mokinių pasiekimų lygį.

Tradiciniai kalbinio ir literatūrinio ugdymo rašto darbai – diktantai, atpasakojimai ir rašiniai – vertinami pagal Metodinėse rekomendacijose pateiktus vertinimo aprašus. Kiekvienais mokslo metais rašomi 3–4 diktantai, siejami su kalbos pažinimo mokymosi etapais, 2–3 atpasakojimai (smulkusis, glaustasis, atrenkamasis, kūrybinis) ir 3–4 rašiniai, siejami su kalbos vartojimo ugdymu, literatūros ir kultūros pažinimu.

Kūrybinių darbų ir kalbėjimo pasiekimų vertinimui taikomas formuojamasis (ugdomasis) vertinimas, kuris padeda mokiniui spręsti iškilusias problemas, reflektuoti savo mokymąsi ir įsivertinti rezultatus. Pateikiant vertinimo informaciją akcentuojamos ne klaidos ar nesėkmės, o mokinių pažanga. Formuojamasis (ugdomasis) vertinimas turi apimti a) pakankamą kiekį mokinio mokymosi pavyzdžių ir b) panaudotą grįžtamąjį ryšį tarp mokytojo ir mokinio.

Mokinių pasiekimų lygių požymiai aprašyti išskiriant keturis pasiekimų lygius: slenkstinį, patenkinamą, pagrindinį, aukštesnįjį. Pasiekimų lygiai siejami su mokinių pasiekimų įvertinimu požymiais: slenkstinis lygis (I) – 4, patenkinamas lygis (II) – 5–6, pagrindinis lygis (III) – 7–8, aukštesnysis lygis (IV) – 9–10. Remiantis nurodytais požymiais galima spręsti apie tarpinius mokinių pasiekimus bei pažangą ir daryti apibendrinamąjį vertinimą trimestro, pusmečio ar metų pabaigoje.

8. Pasiekimų lygių požymiai

<...>

[Bus aprašyti lituanistų bendruomenei sutarus dėl esminių pasiekimų aprašo – žr. **4. Pasiekimų sritys** ir **5. Pasiekimų raida**]